

Niina Laurila ja Mervi Perttula

**KÄTTÄ PIDEMPÄÄ –
toimintamalli ja työvälineitä jälkihuoltoon**

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

Toukokuu 2009

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Sosiaalialan toimipiste, Ylivieska	Aika Toukokuu 2009	Tekijä/tekijät Niina Laurila ja Mervi Perttula
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Kättä pidempää- toimintamalli ja työvälineitä jälkihuoltoon		
Työn ohjaaja Marja Savolainen	Sivumäärä 54 sivua ja 19 liitettä	
Työelämäohjaaja Sanna Mäenpää, Katja Kyrölä		
<p>Opinnäytetyö käsittelee jälkihuoltoa, joka on osa lastensuojelujärjestelmää. Opinnäytetyön tavoitteina olivat jälkihuollon prosessin selkeyttäminen ja jäsentäminen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä sekä jälkihuollon työvälineiden kehittäminen toimeksiantajalle. Opinnäytetyö oli muodoltaan projektiluontoinen. Projektin suunnitteluvaihe alkoi Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n järjestämiltä kehityspäiviltä. Kehityspäivät toimivat lähtökohtana projektin aiheen rajaamiselle ja tavoitteiden asettelulle. Suunnitteluvaihe oli limittäinen toteutusvaiheen kanssa.</p> <p>Projektin toteutus muodostui Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuollon toimintamallin eteenpäin kehittämisestä sekä konkreettisen työvälinekansion kokoamisesta. Kehityspäivillä luodun, alustavan toimintamallin nimesimme Aikalisä-toimintamalliksi. Lisäksi kehitimme mallin ympärille myös sen neljää eri vaihetta selkeyttävät painopistealueet. Toimintamallia ja työvälinekansiota tukeva tietoperusta koostui jälkihuollosta, jälkihuoltoon oikeutetusta nuoresta sekä ryhmätoiminnasta jälkihuollossa. Käytimme Aikalisä- toimintamallia kokoamamme työvälinekansion pohjana. Valitsimme myös työvälineet mallin painopistealuiden mukaan, jaotellen ne mallin mukaisesti neljään eri vaiheeseen. Työvälinekansiostamme löytyy 17 työvälinettä, jotka ovat laajuudeltaan erikokoisia.</p>		

Asiasanat

jälkihuolto, lastensuojelulaki, itsenäistyminen, nuori, työväline, toimintamalli, ryhmä- ja vertaisryhmätoiminta

ABSTRACT

<p>CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Unit of Social work, Ylivieska</p>	<p>Date May 2009</p>	<p>Authors Niina Laurila and Mervi Perttula</p>
<p>Degree program Degree program of social work</p>		
<p>Name of thesis Offering a hand- pattern and tools for after-care</p>		
<p>Instructor Marja Savolainen</p>	<p>Pages 54 pages and 19 appendices</p>	
<p>Supervisors Sanna Mäenpää, Katja Kyrölä</p>		
<p>This thesis is about after-care, which is part of the child welfare system. The aim of the research was to structure the after-care process in Raudasmäki Social Services Ltd. and to develop after-care tools for this particular client. The nature of the research was functional. Project planning started from the development days organized by Raudasmäki Social Services Ltd. The definition of the subject and posing the goals of the project were outlined on the development days. There were some overlaps between planning stage and executing of the project.</p> <p>Executing the project consisted of developing an after-care pattern forward, and assembling a tangible binder of after-care tools for Raudasmäki Social Services Ltd. Tentative after-care pattern was created on the development days, and later on we named it as Timeout- pattern. In addition, we developed four focusing zones to clarify each one of the stages the pattern includes. Theory supporting the Timeout-pattern and the binder consisted of after-care, youth entitled to after-care and group activity in after-care. The after-care tool binder was based on the four stages of the Timeout-pattern. The after-care tools collected in the binder were chosen according to the focusing zones of the pattern. There are 17 different types of after-care tools in the binder.</p>		

Key words

after-care, child welfare act, emancipation, youth, tool, pattern, group activity and peer support

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	1
2. PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	3
2.1 Tilaaaja- Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy	4
2.2 Aikaisemmat tutkimukset	5
3. PROJEKTIN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
3.1 Jälkihuollon määritelmä, prosessi ja osa-alueet	8
3.2 Jälkihuoltoon oikeutettu nuori	14
3.3 Ryhmätoiminta jälkihuollossa	23
4. PROJEKTIN SUUNNITTELU	30
5. PROJEKTIN TOTEUTUS	32
5.1 Aikalisä- toimintamalli jälkihuoltoon	32
5.2 Työvälinekansio jälkihuollon toteutuksen tukena	38
5.3 Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion esittely ja käyttöönotto	40
6. PROJEKTIN ARVIOINTI	41
6.1 Prosessin arviointi	41
6.2 Tuotoksen arviointi	45
6.3 Luotettavuuden arviointi	46
7. POHDINTA	48
LÄHTEET	52
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee jälkihuoltoa, joka on osa lastensuojelu järjestelmää. Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi jälkihuollon työvälinekansion kehittämisen Ylivieskalaiselle Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle. Lähtökohtana toimi ajatus Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kehittamisestä paremmin organisoiduksi, suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy käsittää kaksi toisistaan erillistä lastensuojeluyksikköä, Villamiinan sekä Viljamin. Suoritimme kumpikin yhden työharjoittelun Villamiinassa, jonka jälkeen myös työllistyimme kyseiseen yksikköön vuoden 2008 puolella. Uuteen työpaikkaan ja työhön tutustuminen herätti kiinnostuksemme nuorille järjestettävää jälkihuoltoa kohtaan.

Työyhteisössä oltiin kehityspäivien tuloksena sitä mieltä, että yksikössä olisi tarvetta jälkihuoltotyön kehittämiseksi. Meidän osaksemme muodostui näin ollen konkreettisen työvälinekansion kehittäminen jälkihuollon työntekijöille niin, että heillä olisi jotakin ”kättä pidempää” jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tukemisessa. Työvälineiden valintaan vaikutti suurelta osin niiden soveltuvuus nuoren itsenäistymisen tukemisessa, mutta myös toisaalta niiden käytettävyys työntekijän näkökulmasta. Halusimme myös antaa työyhteisölle valmiuksia jälkihuoltoryhmän käynnistämiseksi, sekä opastaa heitä työvälinekansion käyttöönotossa.

Kehityspäivillä luotiin lisäksi Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n tarjoamaa jälkihuoltoa määrittävä, alustava toimintamalli. Myöhemmin kehitimme kyseistä mallia eteenpäin ja nimesimme sen Aikalisä-toimintamalliksi. Opinnäytetyössämme tämä malli toimii työvälinekansion pohjana, jakaen työvälineet neljän eri vaiheen mukaan. Aikalisä-toimintamallin käyttöönotto muuttaa Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyötä merkittäväällä tavalla, ja on siksi olennainen osa opinnäytetyötämme.

Jälkihuoltotyön vähäinen huomiointi suomalaisessa lastensuojelutyössä on mielestämme ajankohtainen ilmiö, joka on toistuvasti esillä yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Usein nuorten sosiaalistaminen jää pahasti kesken, heidät lähetetään maailmalle keskenkasvuisina, siipirikkoina tai vajaakuntoisina (Kempainen 2000, 117). Niin nuoren kuin yhteiskunnankin kannalta olisi järkevää panostaa laadukkaaseen jälkihuoltotyön järjestämiseen, sillä se on mielestämme ennen kaikkea ennalta ehkäisevää työtä.

Näemmekin tärkeänä lastensuojeluyksiköiden entistä suuremman roolin kasvatustyön loppuun saattamisessa jokaisen nuoren kohdalla. Jälkihuollon aikana karttuvilla nuoren valmiuksilla, itsenäistymistaidoilla sekä koulutusmyönteisyyden lisääntymisellä on suuri merkitys hänen mahdollisuuksiinsa integroitua yhteiskuntaan (Taskinen 2008, 88). Kehityspäivillä oleellinen kysymys olikin, miten Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy tukee tulevaisuudessa itsenäistyviä nuoriaan?

2 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

Työskentelemme molemmat Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä, lastensuojeluyksikkö Villamiinassa. Opinnäytetyön aihe selkiintyi työpaikalla järjestettyjen kehityspäivien jälkeen. Kehityspäivien aiheena oli jälkihuolto, jota kohtaan tunsimme mielenkiintoa jo opintojemmekin puolesta. Perusopintoihimme koulussa kuuluu lastensuojeluun liittyvä opintokokonaisuus, johon sisältyy myös jälkihuoltoa käsittelevä osio. Lastensuojelun kurssi herätti omalta osaltaan halumme tutkia jälkihuoltoa tarkemmin. Refleктоimme jokapäiväisessä työssämme koulussa opittua tietoa yhdistäen sen käytäntöön. Tämä edesauttoi opinnäytetyömme aiheen valintaa, samoin kuin työyhteisöstä noussut tarve jälkihuollon kehitystyölle.

Opinnäytetyömme kokonaisvaltaisena päämääränä on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kehittäminen. Opinnäytetyömme tuotos sisältää jälkihuollon prosessia jäsentävän toimintamallin sekä jälkihuoltoa tukevia työvälineitä. Niiden tarkoituksena on kehittää Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltoa paremmin organisoiduksi, suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi. Tämä on toiminut lähtökohtana työmme varsinaisten tavoitteiden asettelussa.

Projektimme tavoitteet ovat:

1. Jälkihuollon prosessin selkeyttäminen ja jäsentäminen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä
2. Jälkihuollon työvälineiden kehittäminen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle

Jälkihuollolla tarkoitetaan lapsen ja nuoren oikeuksia lastensuojelulaissa määriteltyihin tukitoimiin hänen sijoituksensa päättymisen jälkeen (Taskinen 2008, 121). Tässä opinnäytetyössä oleva tietoperusta koostuu jälkihuollon määritelmästä, prosessista ja osa-alueista, jälkihuoltoon oikeutetusta nuoresta sekä ryhmätoiminnasta jälkihuollossa.

2.1 Tilaaja- Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy

Toimeksiantajamme Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy käsittää kaksi toisistaan erillistä lastensuojeluyksikköä, Villamiinan ja Viljamin. Villamiina on kymmenpaikkainen, kodinomainen yksikkö, joka aloitti toimintansa vuonna 2000. Viljami puolestaan on kahdeksanpaikkainen yksikkö, joka on ottanut vastaan lapsia vuodesta 2006 lähtien. Viljami tarjoaa lisäksi myös turvakotipalveluja.

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n toimintaperiaatteena on yhteisökasvatus, jonka mukaan kaikilla asukkailla on demokraattiset oikeudet, joihin liittyvät vahvasti myös velvollisuudet ja vastuuseen oppiminen. Lapsi ja nuori nähdään osana yhteisöä, jossa hän elää. Arvoperustana toimii toisen ihmisen kunnioittaminen, avoimuus, rehellisyys, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus. (Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy.)

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n molemmissa yksiköissä tehdään jälkihuoltotyötä. Jälkihuoltotyö rakentuu itsenäistymisprosessin kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Nuoren kotikunnan kanssa tehdään jälkihuolto-sopimus, jonka jälkeen laaditaan jälkihuolto-suunnitelma. Suunnitelma tehdään yhteistyössä nuoren, hänen verkostonsa, sosiaalityöntekijän sekä lastensuojeluyksikön edustajan kanssa. Jälkihuoltoon oikeutetuilla nuorilla on mahdollisuus asua Villamiinan yhteydessä olevissa tukiasunnoissa, mikä luo nuorelle lähtökohtaisesti hyvät edellytykset itsestään ja omista asioistaan huolehtimiselle. Nuorelle annetaan ohjausta ja neuvontaa yksilöllisen tarpeen vaatimassa laajuudessa. Tukiasuminen tarjoaa hyvät puitteet arkielämän ja itsenäistymisen harjoittamiselle. Tukiasuntoja on tällä hetkellä tarjolla kaksi kappaletta, ja rakenteilla on myös neljä uutta.

Tänä päivänä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy on uudistamassa jälkihuoltopalvelujaan. Opinnäytetyömme on yksi osa tätä tulevaa uudistusta, ja sitä aiotaan hyödyntää niin Villamiinassa kuin Viljamissakin. Uudistuksen myötä jälkihuoltotyötä tullaan tekemään laajemmalla saralla. Jälkihuoltoa koskevia konkreettisia uudistuksia ovat ikäporrastus, kehityspäivillä alustettu ja eteenpäin kehittämämme Aikalisä- toimintamalli, kokoamamme jälkihuollon työvälinekansio sekä uusien jälkihuoltopalvelujen tarjoaminen myös yksiköiden ulkopuolisille asiakkaille. Uudistukset otetaan käyttöön tämän vuoden puolella. Rajaamme kuitenkin näiden uudistusten tarkemman kuvaamisen tässä kohdassa pois ja käsittelemme niitä myöhemmin tekstissämme.

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä jälkihuoltotyötä tekevät jälkihuoltoon erikseen valitut työntekijät. Jälkihuollon työntekijöitä johtavat lastensuojeluyksiköiden kasvatuksellinen johtaja sekä jälkihuoltovastaava. Jälkihuoltovastaava ottaa kokonaisvaltaisen vastuun yksiköiden järjestämisestä jälkihuollosta. Jälkihuollon työntekijällä opinnäytetyössämme tarkoitamme työntekijää, joka keskittyy lastensuojeluyksiköissä jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kanssa työskentelyyn. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä työskentelee yhteensä noin 30 työntekijää, joista kaikki ovat alan koulutuksen saaneita. Jälkihuollon työntekijät ovat sosiaalialan ammattilaisia, ja he voivat olla koulutukseltaan esimerkiksi sosionomeja.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

Tutkimusta varsinaisista jälkihuoltoa varten kehitettyjen menetelmien käytöistä ja hyödyistä ei ole tehty, koska menetelmät ovat suhteellisen uusi toimintamalli jälkihuoltotyön yhteydessä (Saukko 2008, 27). Havaitsimme omakohtaisesti vastaavia tutkimuksia, projekteja ja hankkeita etsiessämme, ettei jälkihuollon työvälineitä ja sitä tukevia työmenetelmiä ole tutkittu paljoakaan. Tästä voimme päätellä, että opinnäytetyömme kaltaisille kehittämisprojekteille, nimenomaan jälkihuollon prosessiin ja työvälineisiin liittyen, olisi enemmänkin tilausta. Päätelmämme perustuu toki ainoastaan julkaistujen aineistojen läpikäyntiin, jolloin salaiseksi määritellyt aineistot jäävät päätelmän ulkopuolelle.

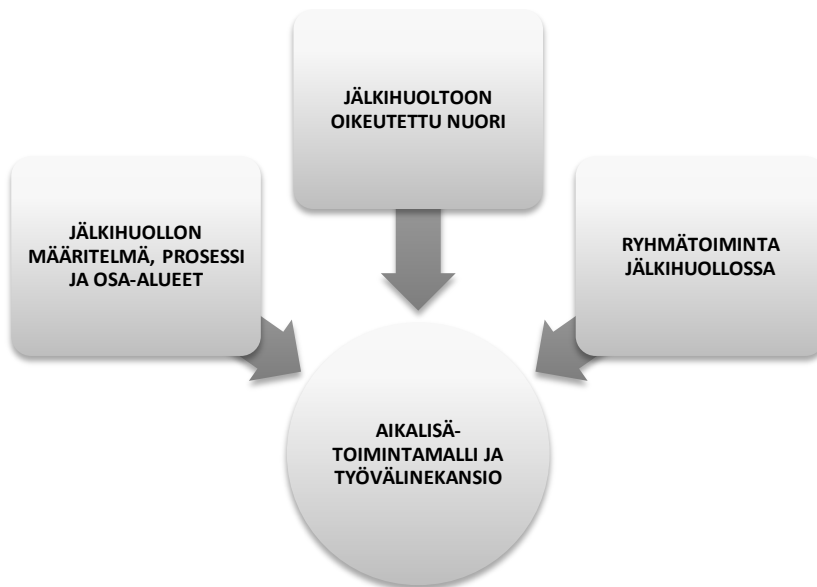
Valitsimme opinnäytetyöhömme tutkimuksen, joka mielestämme vastaa parhaiten sisällöllisesti työtämme. Yhteinen elementti omassa työssämme ja kyseisessä tutkimuksessa on jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tukeminen jälkihuoltoryhmän avulla. Valitsemassamme tutkimuksessa ryhmätyöskentelyä ja jälkihuoltoryhmää pidetään sosiaalityöntekijän työvälineenä. Opinnäytetyössämme Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltoryhmän toiminta ja sen arviointi on rajattu työmme ulkopuolelle, mutta työmme sisältöä, eli Aikalisä- toimintamallia ja jälkihuollon työvälinekansiota, tullaan kuitenkin hyödyntämään jälkihuoltoryhmän ohjaamisessa. Lisäksi puhumme myös omassa työssämme ryhmä- ja vertaisryhmätoiminnan eduista, liittäen ne teoreettisessa viitekehysessämme jälkihuollon ryhmätoimintaan. Edellä mainitut linkit vaikuttivat siihen, että valitsimme juuri kyseisen tutkimuksen.

Tutkimus on nimeltään ”Omaa elämää etsimässä, tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä”. Tutkimusmenetelminä on käytetty Mansoor Kazin realistisen arvioinnin lähestymistapaa sekä ryhmätoiminnan kuvausta. Kazin menetelmässä kysytään: mikä toimii, kenelle ja missä olosuhteissa?

Tutkimuksen on tehnyt valtiotieteiden maisteri Pauliina Levamo (2007), lastensuojelun työntekijä. Levamon tutkimuksen tarkoituksena oli jälkihuoltoryhmätoiminnan avaaminen ja kirjoittaminen näkyväksi. Tutkimuksessa tarkasteltiin mitä merkitystä ryhmätoiminnalla oli nuorille ja mitä keskeisiä teemoja nuoret jakoivat ryhmässä. Toisena tavoitteena oli tarkastella ryhmään osallistuvien nuorten aikuisten hyvinvoinnin muutosta ja muutostekijöitä tapauskohtaisesti. (Heikkinen, Levamo, Parviainen & Savolainen 2007, 69-157.)

3 PROJEKTIN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tarkastelemme opinnäytetyömme aihetta teoreettisessa viitekehyksessä olevien käsitteiden ja tietoperustan kautta. Olemme valinneet projektin teoreettiseen viitekehykseen kolme keskeistä aihealuetta, jotka ovat: *jälkihuollon määritelmä, prosessi ja osa-alueet*, *jälkihuoltoon oikeutettu nuori* sekä *ryhmätoiminta jälkihuollossa*. Projektin teoriaosuus antaa työntekijälle perustietoutta jälkihuollosta tukien Aikalisä-toimintamallin sekä kokoamiemme työvälineiden käyttöönottoa (KUVIO 1.). Tietoperustan avulla jälkihuollon työntekijä yhdistää ammatillisen teoriatiedon ammatilliseen käytäntöön, kehittäen näin oman alansa ammattikulttuuria. (Vilka 2005.) Lisäksi myös jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten itsenäistymisen tukeminen onnistuu tulevaisuudessa parhaiten, kun jälkihuollon työntekijöillä on taustallaan vahva teoriatietous asiasta.

KUVIO 1. Projektin teoreettinen viitekehys .

3.1 Jälkihuollon määritelmä, prosessi ja osa-alueet

Jälkihuollon määritelmä

Jälkihuollon auki kuvaaminen, sen kokonaisuuden hahmottaminen ja siihen liittyvät lastensuojelulain kohdat ovat tärkeä osa teoreettista viitekehystämme. Mielestämme jälkihuollon työntekijöiden on tiedettävä mitä jälkihuolto tarkoittaa, mitä se sisältää ja millaiseen lakiin se perustuu. Jälkihuollon työvälinekansion käyttöön ottaminen vaatii perustietämystä siitä, millaisen asiakokonaisuuden kanssa ollaan tekemisissä.

Jälkihuollolla tarkoitetaan lapsen ja nuoren oikeuksia lastensuojelulaissa määriteltyihin tukitoimiin hänen sijoituksensa päättymisen jälkeen, kuten Taskisen mukaan jo sivulla kolme määrittelimme. Jälkihuollon järjestäminen ja sen hyvä toteutus on tärkeää lastensuojelutyötä ja erityisen tärkeää syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 1999, 453). Jälkihuollon tavoitteena on saattaa lapsi takaisin kotiin tai nuori itsenäiseen elämään, kasvamaan vastuulliseksi, yhteiskuntakelpoiseksi aikuiseksi, jonka kasvun tukena on vahva sosiaalinen verkosto. Kun lapsen elämään on puututtu raskaimmalla mahdollisella tavalla – otettu pois biologisesta perheestään hänen suojelemisekseen - on yhteiskunnan velvollisuus myös kantaa ottamansa vastuu, kunnes lapsen tai nuoren lähiverkosto ja omat siivet kantavat. Nykyään jälkihuolto valitettavasti päättyy usein lastensuojelulain määrittämään yläikärajaan nuoren täyttäessä 21 vuotta. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 263; Ferrel 2004).

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyötä ei *periaatteellisesti* määritä lapsen kronologinen ikä, vaikka varsinaista jälkihuoltotyötä tehdäänkin lain määrittämän ikäjakauman mukaisesti (18- 21 vuotta). Jälkihuollon piiriin siirtymistä ja siitä irtaantumista pyritään helpottamaan tulevaisuudessa Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä niin sanotun ikäporrastuksen avulla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valmistautuminen jälkihuollon piiriin siirtymiseen aloitetaan jo riittävän varhain ennen nuoren 18. ikävuotta. Tällöin tehdään muun muassa itsenäistymisvalmiuksien arviointeja. Valmistautumista tuetaan yksilöllisesti nuoren omasta halusta ja tarpeista käsin. Samoin tuetaan irtaantumista jälkihuollosta 21 ikävuoden jälkeen niin, että siirtymä omaan elämään on mahdollisimman luonteva. Jälkihuolto tulee järjestää lapsen yksilöllisen tarpeen laajuudessa (Saastamoinen 2008, 61).

Jälkihuollossa keskeisimpiä kysymyksiä ovat muun muassa toimeentulo, asuminen sekä erilaiset tukitoimet itsenäistymisvalmiuksiin liittyen. Esimerkiksi, muuttaako nuori takaisin perheensä luokse vai muuttaako hän tukiasuntoon tai omaan asuntoon? Jälkihuolto voidaan suorittaa myös sijoituspaikassa. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyö pohjautuukin Villamiinan kanssa samassa pihapiirissä järjestettävään tuettuun asumiseen. Itsenäiseen elämiseen ja asumiseen ei kuitenkaan riitä pelkkä asunto vaan se on paljon muutakin. (Kemppinen, 2000, 117). Tavoitteena on myös antaa valmiuksia arkielämän hallintaan ja vastoinikäymisten sietämiseen ja tukea nuorta mahdollisimman tasapainoiseen aikuisuuteen. (Aaltonen ym. 1999, 453).

Jälkihuoltoa määrittää kuitenkin ennen kaikkea lastensuojelulaki. Jälkihuoltoon liittyy joiltain osin myös muita lakeja. Rajausteknisistä syistä käsittelemme tässä luvussa ainoastaan lastensuojelulaissa olevat jälkihuoltoa koskevat kohdat. Kyseisessä laissa jälkihuolto ei ole sijaishuollon alakäsite vaan se voidaan mieltää aivan omana kokonaisuutenaan (Puonti ym. 2004, 260).

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä 40§:ssä tarkoitetun sijaishuollon (huostaanotto) päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puolivuotta ja kohdistunut yksin lapseen. Oikeus jälkihuoltoon ei kuitenkaan ole rajoittamaton. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Kiireellisen sijoituksen tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla toteutettu sijaishuolto ei säännöksen mukaan aiheuta kunnalle jälkihuoltovelvollisuutta. Jälkihuoltona sijoitettuun lapseen ei voida soveltaa lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä eikä jälkihuoltona sijoitetun lapsen ja lapsen läheisen yhteydenpitoa voida rajoittaa. (Saastamoinen 2008, 60- 61; www.finlex.fi, lastensuojelulaki 75§).

Laissa säädetään myös lapselle maksettavista itsenäistymisvaroista. Lapselle tulee varata hänen itsenäistymistään varten kalenterikuukausittain määrä, joka vastaa vähintään 40 % hänen tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan, jotka on määritelty asiakasmaksulain 14 §:ssä (Saastamoinen 2008, 123; www.finlex.fi, lastensuojelulaki 14§).

Väljä lainsäädäntö asettaa monia haasteita jälkihuoltotyön toteuttamisessa. Niukka jälkihuoltolain sisältö on johtanut hyvinkin paljon toisistaan poikkeaviin toiminta- ja ajattelumalleihin kautta maan. Jälkihuollon sisältöön ja toteutumiseen yksilötasolla

vaikuttaa kuitenkin myös jokaisen nuoren oma halu sitoutua tarjottuihin palveluihin. (Saukko 2008, 22). Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista (Puonti .ym. 2004, 260).

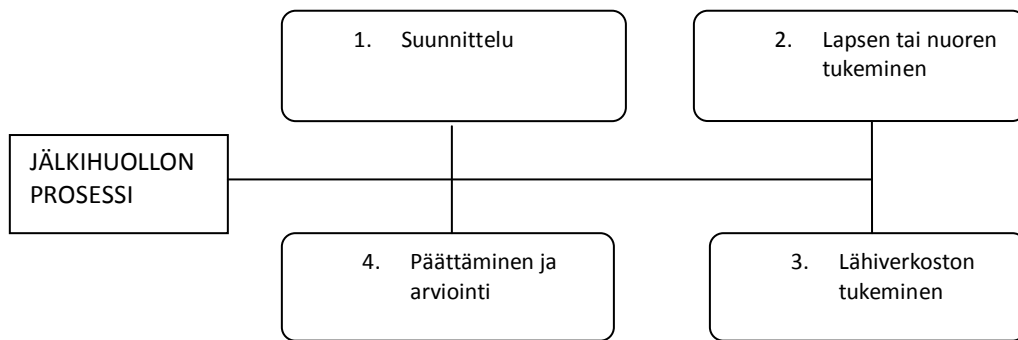
Jälkihuollon prosessi

Jälkihuollon prosessin jäsentäminen kaavioiden avulla helpottaa jälkihuoltotyöntekijöiden työtä. Kuvio 2 on tästä mainio esimerkki. Kaaviot auttavat jäsentämään työtä kokonaisuutena, ja mahdollistavat tavoitteellisen ja suunnitelmallisen toiminnan. Kun työllä on selkeä alku ja loppu, työntekijän lisäksi myös nuoren motivaatio prosessin loppuun saattamiseksi on korkea. Uutta elämänvaihetta lähestyttäessä on tärkeää, että lapsi tai nuori tietää mitä on tapahtumassa, voidakseen luottavaisin mielin katsoa tulevaisuuteen (Laaksonen 2004, 24). Työskentelyn jäsentäminen prosessina on sosiaalityön systemaattisuuden edellyttämää menetelmällistä taitotietoa (Rostila 2001, 35).

KUVIO 2. Jälkihuoltotyön prosessimalli. Internet sivu: (Sosiaaliportti. 2009.Socom, Kaakkois-Suomen Sosiaalialan Osaamiskeskus Oy.)

Kuvion 2 lisäksi valitsimme kuvion 3 kuvaamaan jälkihuoltotyötä kokonaisuutena. Kuviot ovat sisällöltään samankaltaisia ja molemmista kuvioista on nähtävissä jälkihuoltotyön prosessi. Seuraavaksi auki kuvaamme jälkihuoltotyön prosessia peilaten molempiin kuvioihin.

KUVIO 3. Laiturimalli, jälkihuollon prosessi (mukaillen Puonti ym. 2004, 261.)

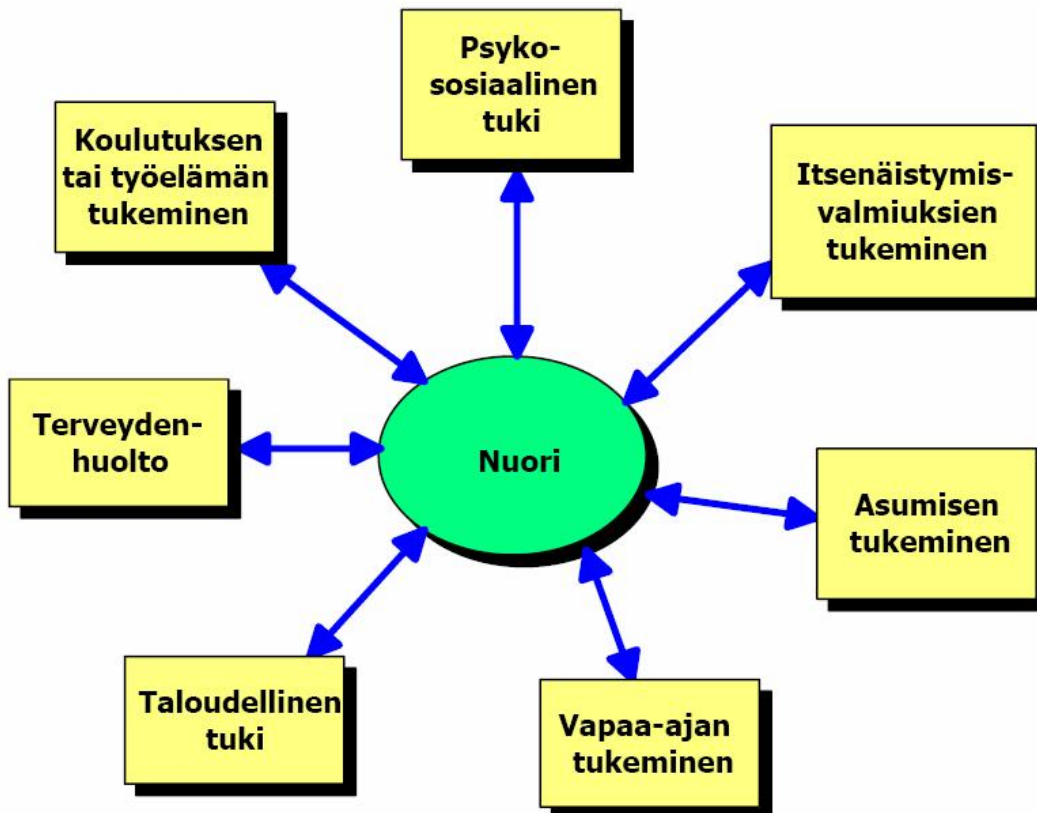
Jälkihuollon suunnitteluvaiheessa yksilöllinen jälkihuoltosuunnitelma tulisi aina tehdä yhdessä nuoren kanssa; tässä suunnitelmassa määritellään tuen tarve sekä sen eri muodot ja mahdollinen kesto (Aaltonen ym. 1999, 453). Sen tavoitteena on tulevaisuuden suunnitelmien kokonaisvaltainen hahmottaminen ja niiden kirjaaminen suunnitelmaksi nuoren sekä hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Oleellista tässä vaiheessa on huomioida kaikkien toimijoiden kesken tehtävä työn- ja vastuunjako. Keskeistä on myös nuorelle ja lähiverkostolle suunnattavien palveluiden kartoittaminen uudessa elämäntilanteessa. (Puonti ym. 2004, 263.)

Seuraavaksi keskitytään lapsen tai nuoren tukemiseen. Perustana tukemiselle on luotettava aikuissuhde. Lapsen elämässä on hyvä olla yksi pysyvä, pitkäaikainen aikuinen, joka on kykenevä vastaamaan lapsen psykososiaalisiin tarpeisiin. Lisäksi nuorta tai lasta voidaan tukea asumisessa, koulunkäynnissä tai työssä, harrastuksissa ja vapaa-aikana tai taloudellisessa tilanteessa. (Puonti ym. 2004, 263.)

Jälkihuollon aikana tuetaan myös lapsen tai nuoren lähiverkostoa. Tavoitteena on eri keinoin kannustaa lähiverkostoa ottamaan vastuuta nuoren itsenäistymisestä, ja muutenkin rohkaista olemaan osa nuoren tulevaa elämää. Yhteyttä lähiverkostoon tulisi pitää säännöllisesti sekä varata aikaa luottamuksellisten välien syntymiseen. (Puonti ym. 2004, 263.) Jälkihuolto prosessin päättäminen tapahtuu yhteistyössä nuoren ja muiden osapuolten kanssa, kun ollaan yhtä mieltä siitä, että nuori on valmis ja aika oikea. Tällöin on myös aika arvioida jälkihuoltotyön onnistumista. (Puonti ym. 2004, 263.)

Jälkihuollon osa-alueet

Jälkihuoltotyö voidaan jakaa eri asiasisällöistä koostuviin osa-alueisiin. Osa-alueittain ajateltuna nuoren tukeminen ja työn jäsentäminen on helpompaa. Erilaiset näkökulmat tulevat näin huomioiduksi ja työn tekemisestä tulee kokonaisvaltaista. Seuraavaksi aukaisemmekin kuviossa 5 olevat osa-alueet, joissa nuori saattaa tarvita tukea.

KUVIO 4. Nuoren tukeminen jälkihuollossa. Internet sivu: (Sosiaaliportti. 2009. Socom, Kaakkois-Suomen Sosiaalialan Osaamiskeskus Oy.)

Itsenäistymisvalmiuksilla tarkoitetaan sellaisia tietoja, taitoja sekä kykyjä, joiden avulla nuori selviytyy elämästä omillaan. Itsenäistymisvalmiuksien tukeminen on nuoren kokonaisvaltaista tukemista elämässä. Siihen kuuluu nuoren saattaminen vastuuseen omasta elämästään niin, että hän tulee tietoiseksi omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan, joiden kartoittaminen aloitetaan jo jälkihuoltosuunnitelmaa laadittaessa. Käytännössä nuoren itsenäistymisvalmiuksien tukeminen on nuoren rinnalla kulkemista, aikuisena ja esikuvana toimimista. Tämä osa-alue on kuviossa 4 rinnastettu samanarvoiseksi muiden osa-alueiden kanssa. Mielestämme itsenäistymisvalmiuksien

tukemisen -kohta voisi kuitenkin yhtä hyvin olla muiden osa-alueiden yläkohtana, käsittäen itsessään muut kuviossa 4 olevat osa-alueet.

Asumisen tukemiseen kuuluvat luontaisena osana käytännön asioiden yhdessä miettiminen ja toteuttaminen esimerkiksi, miten tehdä muuttoilmoitus? Nuoren sijoittanut kunta on velvollinen järjestämään nuorelle asunnon jälkihuollon ajaksi (Laaksonen 2004, 31). Tavallisesti nuorelle tarjotaan tukiasuntoa tai mahdollisuutta tuettuun asumiseen, sillä nuorella ei välttämättä ole vielä valmiuksia selvittää itsenäisesti (Aaltonen ym. 1999, 453). Tukiperheasuminen on tukiasumista tuetumpi asumismuoto. Lähtökohtana on nuoren itsenäistymistä ja elämänhallintaa edellyttävien valmiuksien tukeminen nuoren arjesta käsin ja yhdessä tekemällä. (Laaksonen 2004,34.)

Vapaa-ajan tukeminen on parhaimmillaan nuoren motivointia omaehtoiseen virkistystoimintaan. Säännöllisten harrastusten kautta nuori saa mielekkyyttä elämäänsä. Nuorten kannustaminen ja taloudellinen tukeminen harrastus ja vapaa-ajan toimintaan jää helposti turhan vähälle huomiolle, vaikka harrastustoiminta on hyvä väylä saada onnistumisen kokemuksia ja luoda sosiaalisia verkostoja ja sitä kautta vahvistaa oman elämän hallintaa. (Laaksonen 2004, 39- 40.)

Jälkihuoltoon oikeutettua nuorta voidaan tukea erilaisilla taloudellisilla tukimuodoilla. Itsenäistymisvarat ovat yksi merkittävimmistä nuoren tuloista. Itsenäistymisvarat kertyvät nuoren omista tuloista, korvauksista tai saamisista. Varoja on kerrytettävä nuorelle edellä mainituista vähintään 40 % kalenterikuukausittain. Kaikille nuorille ei kuitenkaan kerry itsenäistymisvaroja. Tällöin laki velvoittaa joka tapauksessa kunnan tarjoamaan riittävät varat itsenäistymiseen, jolloin ne voidaan antaa esimerkiksi alkuavustuksena. Toimeentulotuki on myös yksi jälkihuollon taloudellinen tukimuoto; sitä saa yli 70 prosenttia jälkihuoltoon oikeutetuista. (Laaksonen 2004, 40- 42.)

Itsenäistyväälle nuorelle on hyvä kertoa oman kunnan terveydenhuollosta palveluohjauksellisella otteella. Tavoitteena on, että nuori oppii käyttämään terveydenhuoltopalveluita itseohjautuvasti ja tarkoituksenmukaisesti. Nuorelle voi vaikkapa antaa oman kunnan terveystieteiden esitteen, johon on koottuna tärkeimmät terveydenhuollon puhelinnumerot. Vastuu omasta terveydenhuollosta siirtyy itsenäistymisen myötä nuorelle itselleen.

Arjen on hyvä muodostua koulunkäynnin tai työn ympärille. Ammatinvalinta on usein haasteellista itsenäistyvälle nuorelle. Jos nuori ei vielä tunne mitään alaa omakseen, voi apuna käyttää esimerkiksi ammatinvalintapsykologia tai Internetissä olevia ammatinvalintaohjelmia. Työpaikan saamista voi edistää muun muassa työpajakokeilu, työllistymistuella työskentely tai työharjoittelu työmarkkinatuella. Näistä on usein todettu olevan hyötyä nuoren työmarkkinoille sijoittumisessa. Nuoren tukemisen kannalta keskeisintä on neuvojen antaminen ja motivointi. (Laaksonen 2004, 36- 39.)

Psykososiaalisella tuella tarkoitetaan nuorelle annettavaa ohjausta ja neuvontaa. Myös lähiverkostot ja vertaisryhmätoiminta mielletään psykososiaaliseksi tueksi. Lisäksi se tarkoittaa kaikkea sellaista vuorovaikutusta, josta nuori kokee saavansa tukea. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa arkipäiväisiä keskusteluja nuoren kanssa ja läsnäoloa. ”Henkinen tuki on kaikkein tärkein. Millään muulla ei ole mitään väliä”, näin lausui eräs lastensuojeluprosessin läpikäynyt nuori aikuinen (Laaksonen 2004, 25). Lauseen viesti on selkeä: ilman emotionaalista tukea ja kannustusta nuoren itsenäistyminen on kivikkoinen tie.

3.2 Jälkihuoltoon oikeutettu nuori

Jälkihuoltoon oikeutetulla nuorella tässä luvussa tarkoitamme sellaista nuorta, jolle Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n tarjoama jälkihuoltotyö on kohdennettu. Tarkoittamiemme jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten ikäjakauma on noin 16- 25 vuotta, huolimatta siitä, että lastensuojelulain mukaan jälkihuoltotyötä tarjotaan 18- 21 vuotiaalle. Perustelemme tämän ikäjakauman valitsemista sillä, että jälkihuoltoon siirtymisen valmistelu, varsinainen jälkihuolto sekä siitä irtaantuminen on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä porrastettu tähän noin yhdeksän vuoden ajanjaksoon. Tarkoituksena on aloittaa jälkihuoltotyön suunnitteleminen ja siihen valmistautuminen riittävän varhain. Lisäksi jälkihuollosta irtaantumisessa tuetaan jatkaen sitä nuoren ehdoilla jopa siihen asti, kun nuori täyttää 25 vuotta. Mitä kaikkea työntekijöiden tulisi tietää näiden jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten psykologisesta kehityksestä?

Nuoruutta voidaan tarkastella monista eri näkökulmista ja lähtökohdista käsin. Nuoruuden psykologiseen kehitykseen voidaan ajatella kuuluvaksi erilaisia asioita; teorioitakin nuoruuden ajanjaksoon liittyen on useita. Juuri tästä moninaisuudesta johtuen, halusimme

rajata työssämme jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria koskevan psykologisen kehityksen käsittelemään ainoastaan nuoren kehitystehtäviä ja identiteettiä. Mielestämme näiden kahden aihealueen ymmärtäminen on olennaista jälkihuollon työntekijälle, koska ne linkittyvät suoraan jo nuoren olemassa oleviin itsenäistymisvalmiuksiin ja niiden arviointiin. Esimerkiksi nuori joka elää identiteettikaaoksen kourissa tarvitsee enemmän ohjausta ja tukea itsenäistymiseen kuin nuori, joka on jo selvinnyt identiteettikriisistään.

Ennen kuin paneudumme nuoren identiteettiä ja kehitystehtäviä koskeviin kysymyksiin, haluamme avata nuoruutta yleisesti seuraavien kysymysten kautta: Mitä nuoruus on ja mitä jälkihuoltoon oikeutetut nuoremme käyvät läpi tuona aikana?

Nuoruudesta yleisesti

Nuoruutta ei välttämättä voi pitää yhtenäisenä kehitysjaksona. Vaikka mitään yleisiä kriteereitä nuoruuden jaottelemiselle ei ole, voi tämän ajanjakson jaotella esimerkiksi varhaisnuoruuteen (11- 14 ikävuotta), keskinuoruuteen (15- 18) ja myöhäisnuoruuteen (19 -25), josta joskus myös käytetään nimitystä varhaisaikuisuus. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä käytetyn ikäporrastuksen mukaisesti rajaamme varhaisnuoruuden käsittelyn työmme ulkopuolelle. Kuitenkin tiettyyn ikään perustuvaa jakoa tärkeämpää on nuoren kehitys ja siihen vaikuttavat tekijät, jotka vaihtelevat yksilöllisesti näiden ikäkausien välillä. (Lyytinen, Korkeakangas & Lyytinen 1995, 257.)

Kypsymättömyys on vahvasti nuoruuden ikäkautta leimaava ominaisuus. Lyhytjänteisyys, nopeasti asiasta toiseen siirtyminen ja hetkessä eläminen ovat tyypillisiä merkkejä kypsymättömyydestä. Kypsymättömyys on nuoren rikkautta; nuorelle maailma on avoin ja kaikki tuntuu mahdolliselta. Nuoren tervettä kehitystä kypsymättömyydestä kohti kypsyttää ei voida kuitenkaan kiirehtiä tai hidastaa häntä vahingoittamatta. Kehityksen tulee edetä omalla painollaan. (Aalberg & Siimes 1999, 65.) Nuori kasvaa niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin (Aaltonen ym. 1999, 13). Mielen eri toiminnot ja kyvyt kehittyvät eri tahtiin, niinpä fyysinen kehitys onkin usein tunne-elämää edellä. (Aalberg & Siimes 1999, 60.)

Nuoruutta pidetään siirtymävaiheena aikuisuuteen. Nuori muokkaa itseään ja ympäristöään aikuisuuteen sopivaksi. (Aaltonen ym. 1999, 13.) Nuori haluaa hallita ympäristöään ja saada niitä taitoja, joita tarvitsee voidakseen astua aikuisen maailmaan

samanarvoisena ja riittävän hyvin varustautuneena eikä enää avuttomana ja osaamattomana lapsena (Aalberg & Siimes 1999, 61). Myöhäisnuoruudessa on tärkeää, että nuorella olisi realistisia edellytyksiä rakentaa elämäänsä, alkaa seistä riittävästi omilla jaloillaan sekä aloittaa tosissaan omien kykyjensä rajojen etsiminen (Kempainen 2000, 148).

Henkilökohtaisten voittojen ja tappioiden kautta nuori saa mahdollisuuden taistella itselleen oikeuden aikuisuuteen. Nuoruus on vain elettävä, silloin tehdään niin oikeita kuin vääräkin ratkaisuja. Kokeilut ovat olennainen osa nuoruutta. Kasvamisen aikuisuuteen on lähdettävä nuoresta itsestään sillä nuori ei voi ottaa sellaista vastuuta, johon ei ole valmis. Jokainen nuori haluaa kasvaa omilla ehdoillaan, itsensä vuoksi. (Aalberg & Siimes 1999, 100- 101.)

Itsenäisyyteen kasvetaan hiljalleen turvallisessa ympäristössä, jossa lapsi tuntee itsestään välitettävän. Loppujen lopuksi nuori on vihdoin kypsä huolehtimaan itsestään. Tämä ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan asteittain nuoruuskehityksen aikana. Nuori kokee vielä riippuvuuden tunteita joiden vastakohtana ovat itsenäistymispyrkimykset. (Aalberg & Siimes 1999, 99.)

Nuoren kehitystehtävät

Nuoruuden tavoitteena on saavuttaa itse hankittu autonomia läpi käymällä nuoruuteen kuuluvat kehitystehtävät. Nuoruutta pidetään myös persoonallisuuden rakentumisen toisena mahdollisuutena tai yksilöitymisen toisena vaiheena. Nuoruusiässä persoonallisuus muuttuu ratkaisevasti. Aikaisemmat kehitysvaiheet, jokaisen synnynnäinen kasvun ja kehityksen voima, pyrkimys kohti aikuisuutta sekä nuoren ja ympäristön vuorovaikutus vaikuttavat persoonallisuuden rakentumiseen. (Aalberg & Siimes 1999, 55.)

Robert J. Havighurst laajensi E.H Eriksonin psykososiaalisen tehtävän käsitteen kehitystehtäväksi, joka voidaan ymmärtää kehitystavoitteena. Kasvunsa aikana ihminen kohtaa toistuvasti niin biologiseen kuin psyykkiseen kehitykseenkin kuuluvia sosiaalisen ympäristön asettamia uusia haasteita eli kehitystehtäviä. Nämä ovat aina sidoksissa siihen kontekstiin jossa yksilö elää eli ympäristöön, yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Jokainen ihminen ratkaisee tiettyyn kehitysvaiheeseen kuuluvan kehitystehtävän yksilöllisesti edellytystensä ja ympäristön antamien mahdollisuuksien mukaan. Kehitystehtävien ratkaiseminen ei

välttämättä tapahdu kaikilla ajallaan. Näin ollen ratkaisemattomat tehtävät kohdataan myöhemmin elämässä. (Himberg, Laakso, Peltola, Näätänen & Vidjeskog 2000, 24- 25.)

Havighurstin (1972) mukaan nuoruuden keskeisiä kehitystehtäviä ovat (1) uusien suhteiden luominen kumpaakin sukupuolta oleviin ikätovereihin, (2) sukupuoliroolin omaksuminen, (3) oman fyysisen olemuksensa hyväksyminen, (4) emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, (5) avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, (6) valmistautuminen työelämään, (7) ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen ja (8) sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen (Lyytinen ym. 1995, 259).

Vaikka Havighurstin teoria syntyi 1940- luvun Yhdysvalloissa, pitävät hänen kuvaamansa kehitystehtävien teemat hyvin paikkansa vielä tänäkin päivänä. (Lyytinen ym. 1995, 259). Esimerkiksi emotionaalisen itsenäisyyden saavuttamista vanhemmista ja muista aikuisista (5) voidaan pitää edelleen ajankohtaisena. Ainoastaan puitteet irtaantumiselle ovat muuttuneet postmodernismin, teollistumisen ja tietoyhteiskuntaan siirtymisen myötä. Kaikki Havighurstin 8 nuoruuden kehitystehtävän määrittelyä näyttävät olevan niin sanotusti iättömiä ja ajattomia ja siksi myös luotettavia.

Onnistunut kehitystehtävien ratkaisu vaikuttaa yksilön itseluottamukseen ja haluun edetä eteenpäin elämässä. Epäonnistuminen puolestaan vaikuttaa päinvastaisella tavalla. Kehityksen yhteydessä voidaankin puhua ”matteusvaikutuksesta”. Sen mukaan ihminen, joka on saanut elämässä hyvät lähtökohdat, onnistuu kehitystehtävissään mitä todennäköisimmin. Kun taas ihminen, joka lähtee huonommista lähtökohdista, joutuu helpommin huono-onniselle kehitysuralle. Peli ei vielä tällöin ole kuitenkaan menetetty, sillä kehitystehtäviä voidaan yrittää ratkoa uudelleen. (Himberg ym. 2000, 25.)

Nuoren identiteetti

Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen minäkuvan ja maailmankuvan muotoutumista. Identiteetti on käsitteenä laajempi kuin minäkuva (Kempinen 1995, 96.) Minäkuva on yksilön oma käsitys itsestään, kun taas maailmankuvalla tarkoitetaan yksilön muodostamia sisäisiä malleja maailmasta kokonaisuutena (Himberg ym. 2000, 144). Identiteetin muotoutuminen onkin nuoruuden keskeinen psykologinen tapahtuma. Nuori oppii ymmärtämään oman yksilöllisyytensä, kun hänen aiemmat samaistumiskokemuksensa esikuviansa kohtaan kehittyvät identiteetiksi. (Kempinen 1995, 102.)

Nuoruusiän kehityksen kuvauksen klassikko, E.H Erikson (1959), määritteli nuoruuden kehitystä termillä identiteetin kehittyminen (Lyytinen ym. 1995, 262). Identiteetin kehittymistä kuvaa hyvin nuoren kokema vierauden tunne, jolloin hän kyselee itseltään ja muilta, ”Kuka minä olen?”. Tämä tunne on osa nuoren kehitystä ja myös kasvun vahvimpia voimia. (Aalberg & Siimes 1999, 100.) Nuoren kehitys on löytöretki omaan itseen. Identiteetin etsiminen vaatii kovaa työtä. Matkan aikana kohdataan taantumia, kasvun muuttumista ja uuden löytämistä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi kehittyi omaksi ainutlaatuiseksi persoonakseen. (Kempainen 1995, 93.)

Marcia (1980) kehitti E.H Eriksonin identiteettiteoriaa eteenpäin. Marcian mukaan identiteetin muodostumista nuoruuden kuluessa määrittää kaksivaiheinen tapahtumasarja. Sen mukaan ensimmäisessä vaiheessa nuoret pyrkivät etsimään erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia liittyen ammatinvalintaan, ideologiseen maailmankuvaan ja sukupuolirooleihin. Toisessa vaiheessa he tekevät päätöksiä näillä elämänalueilla ja sitoutuvat joihinkin vaihtoehtoihin. Marcia kuvasi neljä erilaista identiteetin kehitystasoa eli identiteettitilaa sen mukaan, missä määrin nuoret ovat tutkineet erivaihtoehtoja ja sitoutuneet niihin.

(1) hajautuneen identiteetin vaiheessa oleva nuori ei ole käynyt läpi etsintä vaihetta eikä ole sitoutunut päätöksiinsä. (2) Ajautujat eivät myöskään ole käyneet läpi etsintävaihetta, vaikka ovatkin esimerkiksi vanhempien roolimallien pohjalta tehneet tulevaisuutta koskevat valintansa ja myös sitoutuneet niihin. (3) Moratorio vaiheessa olevat nuoret ovat parhaillaan aktiivisesti etsimässä ja miettimässä tulevaisuuden valintoja, vaikka eivät vielä olekaan tehneet sitovia päätöksiä. (4) Identiteetin saavuttaneet taas ovat käyneet läpi henkilökohtaisen etsintävaiheen ja myös sitoutuneet omaa tulevaisuuttaan koskeviin ratkaisuihin. (Lyytinen ym. 1995, 262.)

Huolimatta siitä, että Marcian teoria on ollut suosittu ja varsin hyvin identiteetin kehittymistä kuvaava, se on kuitenkin havaittu nuoruuden tutkijoiden keskuudessa puutteelliseksi. Marcia ei ota teoriassaan esimerkiksi huomioon sitä sosiaalista ympäristöä, jossa nuoren identiteetti kehittyy. Kontekstin lisäksi huomiota on kiinnitettävä myös yksilöön itseensä liittyviin tekijöihin. Kyvykkyys, aiempi menestys tietyllä elämänalueella ja temperamentti-aiheet kuten, sosiaalisuus ja ulospäin suuntautuneisuus, ohjaavat nuoren omaa elämää. (Lyytinen ym. 1995, 263.)

Vaikka Marcia ei ottanutkaan Eriksonin identiteettiteoriaa kehitellessään huomioon sitä sosiaalista ympäristöä jossa yksilö elää, kuvasi Erikson sitä jo itse osittain omassa teoriassaan auki kuvatessaan identiteettikriisiä. Identiteettikriisissä asetelmana on

identiteetti vastaan identiteetti kaaos. Kriisi aiheuttaa jännityksen sosiaalisen pysyvyyden ja muutoksen kesken, jolloin lapsuuden ja aikuisuuden maailma kohtaavat toisensa. Identiteettikriisiä läpikäyvä nuori alkaa hiljalleen ymmärtää, että lapsuuden turvallinen maailma on taaksejäänyttä elämää. (Kempainen 1995, 96.)

Identiteetin kehittymistä voidaan kuvata tapahtumasarjana, jossa yhteiskunnan luomat paineet pakottavat nuoren tekemään tiettyjä valintoja ja päätöksiä omaa elämäänsä koskien. Tästä johtuen nuoren elämää värittävät erilaiset kriisit useilla elämän osa-alueilla. Kriisien ratkaiseminen näkyy nuoren elämässä sitoutumisena tiettyihin valintoihin, ja juuri näistä valinnoista syntyvät myöhemmät aikuiselämän roolit. (Lyytinen ym. 1995, 262.) Nuori sijoittaa itsensä lapsuuden perhettä laajempaan ympäristöön, jolloin hänestä tulee yhteiskunnan jäsen ja hän alkaa omalta osaltaan kantaa vastuuta (Aalberg & Siimes 1999, 59).

Identiteettikriisi ei kuitenkaan ratkaise elämän ongelmia lopullisesti vaan se luo raamit ja perustan, joiden varaan nuori voi rakentaa aikuisuuttaan. Kriisistä selviäminen antaa tietyt realiteetit elämälle tasaannuttaen myös nuoren tunne-elämää. Identiteettikriisin avustamana nuori oppii kasvattamaan itsessään niitä kykyjä, jotka ovat oleellisia juuri hänen elämänsä kannalta. Itse identiteetin kehittyminen on koko ihmiselämän mittainen prosessi. (Kempainen 1995, 97.)

Lastensuojelulaitoksessa eläneet nuoret

Edellisissä kappaleissa olemme kuvanneet jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n ikäporrastuksen (16- 25 vuotta) mukaisesti. Käsittelimme nuoruutta yleisesti tarkentaen sitä aina nuoren kehitystehtäviin ja identiteettiin asti. Tässä kappaleessa haluamme nostaa esille niitä jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten erityispiirteitä, joita voidaan olettaa lastensuojelulaitoksissa eläneillä nuorilla olevan. Jälkihuoltotyö kohdentuu lastensuojelulain mukaan nimenomaan lastensuojelulaitoksissa eläneiden nuorten kanssa työskentelyyn, sillä nuori on oikeutettu jälkihuoltoon sijoituksen päätyttyä. Jälkihuollon työntekijöiden on tärkeää ottaa huomioon työssään lastensuojelulaitoksissa eläneiden nuorten mahdolliset erityistarpeet.

Lastensuojelulaitoksia ovat muun muassa lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit. Lastenkodeissa on eri-ikäisiä lapsia vastasyntyneistä 18-vuotiaisiin saakka, kun taas

nuorisokodeissa on sijoitettuna vanhempia nuoria joiden ikä vaihtelee 14- 21 vuoden välillä. Puhekielessä lastenkoti- nimikkeen rinnalle on noussut voimakkaasti perhekoti- nimike. Koulukodit tarjoavat hoidon ja kasvatuksen lisäksi peruskouluopetusta tai ammatillista koulutusta sijoitetuille lapsille ja nuorille. (Aaltonen ym. 1999, 450).

Lastensuojelunuorella on usein heikommat lähtökohdat itsenäiseen elämään kuin niin sanotuilla perhenuorilla (Kemppinen 2000, 117). Paljon traumoja kokenut nuori saattaa jäädä polkemaan paikoilleen menneisyyteensä, kiinnittämättä tarpeeksi huomiota tulevaisuuteen. Nuoren negatiivinen kuva omasta menneisyydestä synnyttää solmukohtia, jotka toimivat esteenä tulevalle kehitykselle. (Kemppinen 1995, 13.)

Nuori tarvitsee sijaishuollossa erityistä tukea juuri omien persoonallisten ominaisuuksiensa ja erityisen taustansa vuoksi. Esimerkiksi lapsen tai nuoren psyykinen kestävyys ja sosiaaliset taidot on otettava huomioon tukea annettaessa. Perinteinen kulttuurimallimme odottaa täysi-ikäiseltä aikuismaista käyttäytymistä, riippumatta siitä mitkä ovat hänen sosiaaliset, henkiset tai taloudelliset valmiutensa (Kemppinen 1995, 106). Mikäli nuoren tausta ja hänen persoonalliset ominaisuutensa kuitenkin huomioidaan, antaa se mahdollisuuden vaikuttaa nuoren elämään koulussa, harrastuksissa ja kaveripiirissä. Ihannetilanteessa nuoren yksilöllinen tukeminen tapahtuu yhteistyössä vanhempien kanssa. (Kemppinen 2000, 118; Ferrel 2004.)

Tunne-elämältään häiriintyneillä nuorilla on usein erilaisia pelko- ja ahdistustiloja. Nämä nuoret ovat siirtäneet kokemansa pahan ja epämiellyttävät asiat alitajuisesti omaksi elämänmallikseen, joka estää identiteetin rakentumisen myönteisten asioiden varaan. Näin ollen nuoren kokemat epämiellyttävät asiat alkavat hallita nuoren rakentumassa olevaa identiteettiä. Tämä prosessi voi heikentää puolustusmekanismien syntyä sekä hidastaa emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Jälkihuoltoon oikeutetuissa nuorissa onkin usein nähtävissä lapsuuden selvittämättömien ristiriitojen jäljet. (Kemppinen 1995, 98.) Paksun suojarahanssarin alta löytyy kuitenkin useimmiten pieni lapsi, pelokas poika, se sama lapsi, joka paiskoi kymmenen vuotta aikaisemmin lelunsa seinään (Kemppinen 1995, 98).

Itsenäistymispyrkimykset, sosiaalistuminen ja sitoutuminen aikuisuuteen aiheuttavat tunne-elämältään häiriintyneen nuoren elämässä paljon ristiriitoja. Nuori, joka ei ole vielä tarpeeksi kasvanut aikuisuuteen, jää helposti roikkumaan aikuisuuden ja nuoruuden välille. Aikuisen maailmaan siirtyminen ja sen normisidonnaisuus koetaan hankalana, useimmiten ei-kutsuvana. (Kemppinen 1995, 105.) Turvallinen ympäristö, läheiset ihmissuhteet ja

myönteiset kokemukset itsestä auttavat silti heikoillakin ollutta nuorta saamaan korjaavia kokemuksia ja sitä kautta uusia eväitä oman tulevaisuutensa rakentamiseen (Aaltonen ym. 1999, 16).

Lastensuojelulaitosajan vaikutukset nuoren myöhempään elämään

Ruotsalaisen Bo Vinnerljungin (1996) mukaan seurantatutkimusta, jossa tarkastellaan sijoituksen päättymistä seuraavien olosuhteiden vaikutuksia ja elämässä selviytymistä sijaislasten kohdalla, ei ole tehty kovinkaan paljoa (Saukko 2008, 9). Onnistuimme kuitenkin löytämään muutaman tutkimuksen lastensuojelulaitosajan vaikutuksista nuoren myöhempään elämään. Näiden tutkimusten tuloksia vertailtaessa oli löydettävissä selkeästi kolme eri teemaa. Nämä teemat nimesimme seuraavasti sen mukaan millainen vaikutus lastensuojelulaitoksessa vietetyllä ajalla oli tutkimustulosten mukaan nuoren myöhempään elämään: ei vaikutusta, kielteinen vaikutus ja myönteinen vaikutus. Nostimme jokaisesta kolmesta teemasta esille yhden tutkimuksen.

Bo Vinnerljung vertasi tutkimuksessaan toisiinsa sisaruksia, joista toinen asui biologisessa perheessään ja toinen sijaisperheessä vähintään viiden vuoden ajan. Tutkimus osoitti, että lapsen kasvupaikka **ei vaikuttanut** lapsen myöhempään aikuisiässä selviytymiseen, tai selviytymisessä oli havaittavissa vain vähän eroja. (Saukko 2008, 9.) Suomalaiseen väestötökseen pohjautuvan tutkimuksen tulokset puolestaan antoivat huolenaihetta enemmän, viitaten siihen, että sijoituksella olisi **kielteinen vaikutus** nuoren myöhempään elämään. Niiden mukaan vuosina 1991- 1997 huostaan otettujen riski kuolla ennen 25. ikävuottaan oli kolminkertainen verrattuna samanikäiseen muuhun väestöryhmään. Yleisimpinä kuolinsyinä olivat päihteiden liikakäyttö, onnettomuudet sekä itsemurhat (Kalland, Pensola, Meriläinen & Sinkkonen 2001, 207). Riskialtein vaihe oli suorassa yhteydessä nuoren itsenäistymiseen eli vaiheeseen, jossa nuoret ovat oikeutettuja saamaan jälkihuollollista tukea (Saukko 2008, 11). Sijoituksen **myönteisiä vaikutuksia** nuoren myöhempään elämään omassa tutkimuksessaan toi esille Merja Saukko. Tulosten mukaan kodin ulkopuolelle sijoituksella oli voitu vaikuttaa lastensuojelulapsen elämäntulkun ratkaisevalla tavalla ja katkaista mahdollisen syrjäytymisen kierrettä. Jälkihuoltoon kohtalla sijaishuollon vaikuttavuus näkyi konkreettisesti siten, että sijoituksella oli onnistuttu turvaamaan peruskoulun loppuun käyminen ja ehkäisemään

velkaantumis- ja rikos kierrettä sekä mahdollistettu lastensuojelun asiakkaiden oman vanhemmuuden siirtäminen myöhemmälle iälle. (Saukko 2008, 67.)

Suoraviivaisia sijoituksesta seuranneita vaikutuksia on kuitenkin vaikea päätellä. Huomion arvoinen onkin Timo Pasasen näkemys (2001,16) siitä, että sijoituksen vaikutuksia on vaikeaa arvioida kokonaisuutena, koska ensin pitäisi pystyä erottelemaan täsmällisesti tapahtumat ennen sijoitusta, sijoituksen aikana ja sijoituksen jälkeen sekä niiden vaikutukset toisiinsa (Saukko 2008, 10).

3.3 Ryhmätoiminta jälkihuollossa

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n uuteen jälkihuoltotyön malliin kuuluu olennaisena osana jälkihuoltoryhmän ohjaaminen siihen sitoutuneille nuorille. Sen vuoksi tässä luvussa käsittelemme ryhmä ja -vertaisryhmätoimintaa sekä ryhmänohjausta ja pedagogiikkaa. Nuorten jälkihuoltoryhmään sitoutumisen lisäksi työntekijän kannalta on tärkeää, että hänellä on jälkihuoltoryhmän ohjaajana riittävästi tietotaitoa ryhmän ohjauksesta sekä nuorten tukemisesta ryhmätyöskentelyn avulla. Tämä toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla silloin kun ohjaajalla on taustalla jokin hänen toimintaansa määrittelevä pedagoginen ajatusmalli.

Ryhmä- ja vertaisryhmätoiminta

Ryhmä tarkoittaa ihmisiä, jotka ovat säännöllisesti kasvotusten tapahtuvassa vuorovaikutuksessa keskenään (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 18). Sattumanvarainen joukko samassa tilassa yhdessä olevia ihmisiä ei kuitenkaan vielä muodosta ryhmää, vaikka heillä onkin jokin yhteinen tarve tai kiinnostus, jonka ympärille he kokoontuvat. Ryhmän tunnusmerkkejä ovat yhteinen tavoite, ryhmäsuhteet ja ryhmädynamiikka. (Himberg & Jauhiainen 2005, 98 -99). Säännöllisesti vuorovaikutuksessa toimiva ryhmä kehittää jäsentensä välille yhteisiä tapoja, keskinäistä kiintymystä ja solidaarisuutta. Ryhmän jäsenet toimivat yhteisen päämäärän, tavoitteen tai edun nimissä toisiaan tukien. (Antikainen ym. 2000; Kauppila 2005.)

Yksilö saa ryhmään kuulumisesta itselleen vastineeksi uusia ajattelun ja toiminnan muotoja, kokemuksia ja tapoja, joiden merkityksellisyys riippuu siitä, kuinka voimakkaasti

yksilö on sitoutunut ryhmään ja mikä on hänen asemansa ryhmässä (Antikainen ym. 2000, 18-19.) Johonkin liittyminen, kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yksilön kehitykselle tärkeitä asioita (Himberg & Jauhiainen 2005, 96).

Ryhmän koostuessa yksilöistä myös sen toiminnan luonne riippuu erilaisten ihmisten persoonallisista panoksista. Jokainen ryhmän jäsen tuo yksilöllistä energiaansa ryhmään, josta yhdessä muiden jäsenten kanssa muodostuu ryhmän kokonaisenergia eli synergia. Yksilön ja ryhmäkokonaisuuden toiminta sekä ryhmän ympäristö vaikuttavat kaikki toisiinsa. (Himberg & Jauhiainen 2005, 94).

Ryhmässä toimiminen on yksilölle oiva reflektointiväline. Ryhmätilanne on itsetutkiskelun kehittäjänä loistava, koska se mahdollistaa jatkuvasti muuttuvan virikkeistön, vaatien osallistujalta alituista uuteen sopeutumista sekä valintojen tekoa. Ryhmä on yksilölle kuin peili, johon hän voi heijastaa omaa itseään ja toimintatapojaan. (Himberg & Jauhiainen 2005, 97).

Jäsenten persoonallisia ominaisuuksia ei voida silti koskaan niin sanotusti laskea yhteen tai vähentää toisistaan, eikä näin myöskään pystytä päättelemään millainen ryhmän kokonaisuudesta muodostuu. Ryhmädynamiikan syntymisen vuoksi ryhmän toimivuuden ennakointi jäsenten kykyjen ja ominaisuuksien perusteella on hyvin vaikeaa. Ryhmädynamiikka muodostuu siis jokaisessa ryhmässä ainutlaatuiseksi. Ryhmädynamiikkaa kuvaileekin osuvasti ajatus: ”kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa”. (Himberg & Jauhiainen 2005, 95.)

Ryhmiä pidetään tietynlaisina sosiaalisina tiloina, joiden voidaan ajatella olevan ikään kuin portteja yksilön sosialisatioprosessissa yhteiskuntaan. Näin ollen jälkihuoltoryhmässä käyvä, itsenäistyvä nuori sosiaalistuu yhteiskuntaan jälkihuoltoryhmän avustamana. (Antikainen ym. 2000, 18- 19.) Ryhmän onkin ajateltu toimivan eräänlaisena pienen yhteiskuntana, jossa yhteiskunnallista toimintaa voidaan harjoitella (Himberg & Jauhiainen, 2005, 96). Olemassa on paljon erilaisia ryhmämuotoja, joista yksi on vertaisryhmä. Jälkihuoltoryhmä voidaankin mieltää vertaisryhmäksi.

Vertaisryhmä koostuu samat arvot omaavista ja samassa sosiaalisessa järjestelmässä toimivista ihmisistä (A-klinikkasäätiö 2001, 11). Vertaisryhmä on yhdenvertaisten ihmisten vapaaehtoisuuteen, demokraattisuuteen ja tasavertaisuuteen pohjautuva ryhmä.

Hyvinvoinnin edistäminen ja jaksamisen tukeminen ovat kyseisen ryhmämuodon tärkeimpiä tavoitteita. (Paniikkihäiriöyhdistys ry.)

Vertaisryhmän toiminnan edellytyksenä on, että sen jäseniä sitoo yhteen jokin sama tekijä, jonka vuoksi ryhmään hakeudutaan. Näin ollen jälkihuoltoryhmään hakeutumisen syynä on nuorten tarve saada vertaistukea itsenäistymisessä. Jälkihuoltoryhmää yhdistävänä tekijänä toimii lastensuojelutausta, usein miten lastensuojelulaitoksessa eletty menneisyys. Samassa veneessä olemisen kokemus ilahduttaa, lohduttaa ja antaa voimavaroja. Vertaisryhmän kautta tullaan tietoisiksi siitä, että on muitakin samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, eikä ongelmien kanssa tarvitse jäädä yksin. (Paniikkihäiriöyhdistys ry.) Nuoret aikuiset vertailevat elämäntilannettaan muiden ikätovereittensa elämäntilanteeseen ja asettavat itselleen tavoitteita ja päämääriä näiden vertailujen perusteella. (Lyytinen ym. 1995, 318).

Päätös vertaisryhmään liittymisestä on monelle merkittävä päätös tehdä elämälleen ja tilanteelleen jotakin. Vertaisryhmästä kumpuava yhteyden kokemus ja tunne auttavat ihmistä selkeyttämään omaa paikkaansa ja elämän tehtävänsä yhteiskunnassa. Yhteyden kokemuksen kautta oma yksilöllinen elämäntilanne sidotaan laajempaan yhteyteen. (Paniikkihäiriöyhdistys ry.) Ihmisellä on siten mahdollisuus tuntea, ettei ole elämän syvillä vesillä yksinään heittelehtivä kaarnavene, vaan kuuluu sellaiseen laivueeseen, jolla on suuntana yhteinen satama (Paniikkihäiriöyhdistys ry).

Hyvä onnistumisen mittari vertaisryhmälle on se, että sen jäsenet voivat tulla ryhmään sellaisina kuin ovat tietäen, että muut ryhmäläiset ymmärtävät miltä elämä voi tuntua. Vaikka vertaisryhmä kulkee eteenpäin enimmäkseen sen jäsenten voimalla, tarvitsee se silti itselleen vetäjän. Vertaisryhmän ohjaaja toimii edistäjänä, joka ottaa vastuun koko ryhmästä ja ryhmäprosessin tukemisesta. Ohjaaja on kuitenkin "vain" vertainen. Vertaisryhmä on parhaimmillaan aitoa antamista ja saamista kaikkien ryhmän jäsenten kesken. (Paniikkihäiriöyhdistys ry.) Jälkihuoltoryhmän ohjaajana ja vetäjänä toimii jälkihuollon työntekijä. Hänellä itsellään itsenäistymisprosessi on jo takanapäin. Kokemus itsenäistymisestä on jälkihuoltoryhmän ohjaajan ja vertaisryhmään kuuluvien nuorten välinen tärkeä yhdistävä tekijä.

Ryhmänohjaus ja pedagogiikka

Seuraavaksi pohdimme mitä kaikkea ryhmänohjaus vaatii ohjaajalta ja millainen on hyvä ryhmän ohjaaja. Jokainen ryhmän ohjaaja tekee työtään persoonana, eikä tämä voi olla vaikuttamatta hänen ohjaustyyliinsä eikä hänen toimintansa sisältöön. On kuitenkin olemassa ohjaukseen liittyviä yleisiä "lainalaisuuksia" sekä pedagogisia ajatusmalleja, joiden ajatellaan määrittävän hyvän ohjaajan toimintaa. Nämä pätevät myös jälkihuoltoryhmän ohjauksessa.

Hyvän ohjaajan piirteitä ovat avoimuus ja aitous, hän ei pelkää omien tunteidensa näyttämistä. Hyvä ohjaaja hallitsee myös erilaisia johtamis- ja vaikuttamistyyylejä. Jälkihuoltoryhmän ohjaajalla on kasvatusoikeus, jota seuraa kasvatusvastuu. (Kemppinen 1995, 82.) Seuraavia ominaisuuksia voidaan odottaa myönteiseltä ryhmän ohjaajalta:

1. Toimii esikuvana ("meidän ohjaaja").
2. Omaa kyvyn innostaa nuoria.
3. Omaa hyvät tiedot opetuksen, valmennuksen tai harrastuksen kohteena olevasta asiasta (esimerkiksi kokemus ja tietotaito jälkihuoltoon liittyen).
4. On oikeudenmukainen.
5. Hallitsee opettamisen tekniikat (pedagoginen ote toimintaan).
6. Tuntee ryhmäkäyttäytymisen lainalaisuudet.
7. Ymmärtää nuorten vaikeudet kehityksen eri vaiheissa.
8. Suhtautuu toimintaprosessiin riittävän kokonaisvaltaisesti.
9. On pitkäjänteinen.
10. Kouluttaa jatkuvasti itseään.

(Kemppinen 1995,85.)

Ohjaajalla on suuri rooli myönteisten kasvatuksellisten mallien ja arvojen välittäjänä. Ohjaaja toimii aikuisen mallina ja esikuvana, johon nuoren täytyy voida samaistua niin tietoisesti kuin tiedostamattaankin. Ohjaajan on kyettävä säilyttämään arvovaltansa ja auktoriteettiasemansa, identiteettinsä sekä perusteltavissa olevat linjansa. Ohjaajan tulee lisäksi hoitaa työtään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti ollakseen esimerkillinen ja innostava. (Kemppinen 1995, 82- 84.)

Nuorten toimintaan motivoimisen ja heidän asennoitumisensa kannalta onnistumisilla on tärkeä merkitys. Ohjaajan olisi hyvä varmistaa tällaisten onnistumiskokemusten saaminen. Aktiivisesti osallistumalla nuoret voivat olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja löytää näin merkitystä elämälleen. Paras motivointi- ja innostamiskeino on jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kohdalla se, kun nuori ymmärtää todella olevansa oman elämänsä subjekti. Ohjauksen kautta jälkihuollon työntekijä saa tietoa nuoren kiinnostuksen kohteista ja elämän tavoitteista, jolloin hänen on helpompi tukea nuorta tämän aktiivisuudessa. (Sapin 2009, 84.) Nuorten innostamisen kannalta on tärkeää myös se, että ohjaajalla on kykyä aistia yksittäisen nuoren tai ryhmän senhetkinen mielentila ja tunnelma. Näin ohjaaja voi ehkäistä tai korjata motivaatiota heikentävät tilat. (Kemppinen 1995, 84.)

Hyvä ohjaaja osaa asiansa. Osaaminen puolestaan perustuu hänen luontaiseen kyvykkyyteensä ja soveltuvuuteensa, hänen koulutukseensa sekä ohjaustyöhön sitoutumiseensa. Ammatillista osaamista ryhmän ohjaaja voi kartuttaa kouluttamalla itseään tarvittaessa, säilyttäen näin muuntautumiskykynsä. Ohjaajalta on löydyttävä tietoa ja taitoa ohjauksen kohteena olevasta asiasta siinä määrin, että hän kykenee tarjoamaan asianmukaista ohjausta ja neuvontaa. Asiantuntijuuden ohella nuoret vaativat ohjaajalta oikeudenmukaisuutta. (Kemppinen 1995, 82- 84.)

Edellä mainittujen ominaisuuksien rinnalla monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti toimiva ohjaaja kykenee luomaan itselleen jonkin filosofian tai ajatusmallin, johon tukeutuen hän voi toteuttaa omaa persoonallista ohjausmalliaan pedagogisella otteella (Kemppinen 1995, 83). Olemme valinneet tekstiimme kaksi tällaista ajattelumallia, jotka mielestämme toimivat hyvin jälkihuoltoryhmän ohjaajan toimintaa määrittävinä pedagogisina malleina. Nämä pedagogiset mallit ovat ratkaisukeskeinen eli lyhytterapeuttinen ja sosiaalipedagoginen ajattelutapa.

Ratkaisukeskeisessä eli lyhytterapeuttisessa ajattelutavassa suuntaudutaan voimakkaasti tulevaisuuteen. Siinä korostetaan myönteistä ajattelua ja lähdetään liikkeelle ongelmallisen tilanteen muuttamisesta paremmaksi. Kaikki käytettävissä olevat resurssit ja voimavarat suunnataan uudelleen rakentamiseen. Ratkaisukeskeisessä ajattelutavassa uskotaan, että asiakkaalla itsellään on ratkaisu, joka on maalaisjärjellä pääteltävissä; hän ei vain vielä tiedä sitä. Itseohjautuvaa ongelmista selviytymisen taitoa pidetäänkin tässä mallissa tärkeänä päämääränä. (Kemppinen 1995, 13.)

Sosiaalipedagogisessa mallissa puolestaan on ideana ryhmäläisten osallistaminen toimintaan niin, että he oivaltavat toiminnan merkityksen ja tarkoituksen ja kykenevät näin tavoitteiden asetteluun. Tämä prosessi tähtää elämänhallintaan, myönteisten mallien löytämiseen ja yhdessä oppimiseen. Auttamismenetelmät pohjautuvat useasti ryhmäläisten sosiaalisen elämäntilanteen kehittämiseen, kuten asunnon tai työpaikan hankkimiseen. Yksittäinen ryhmän jäsen nähdään toimivana, tekevänä, tuottavana ja aktiivisena ja ryhmän sosiaalipedagoginen progressiivisuus perustuukin ryhmään omaan aktiivisuuteen. (Kemppinen 1995, 78- 79.)

Itsenäistyvien nuorten kanssa toimivien tulee ymmärtää nuoren kehitystä syvällisesti voidakseen tukea heitä. Vastuullinen ohjaaminen edellyttää kasvatustietoisuutta, jonka tulisi ilmentyä käytännön ohjaustoiminnassa muun muassa pitkäjänteisyytenä (Kemppinen 1995, 82). Itsenäistymisen kynnyksellä nuoren oma maailma laajenee yhä enemmän ydinperheen ja lähiympäristön ulkopuolelle. Ympäristöstä tulevat mallit ja haasteet muokkaavat vaikutteille altista nuorta. (Aaltonen ym. 1999, 16.) Myös ohjaaja vaikuttaa ohjattavien ihmis- ja maailmankuvaan tahtoen ja tahtomattaan. Pitkäjänteisyydellä ja määrätietoisuudella voidaan saada vähitellen luoduksi luottamuksellinen ja turvallinen ohjaaja-nuori suhde, joka mahdollistaa toimintaprosessin etenemisen. (Kemppinen 1995, 82.)

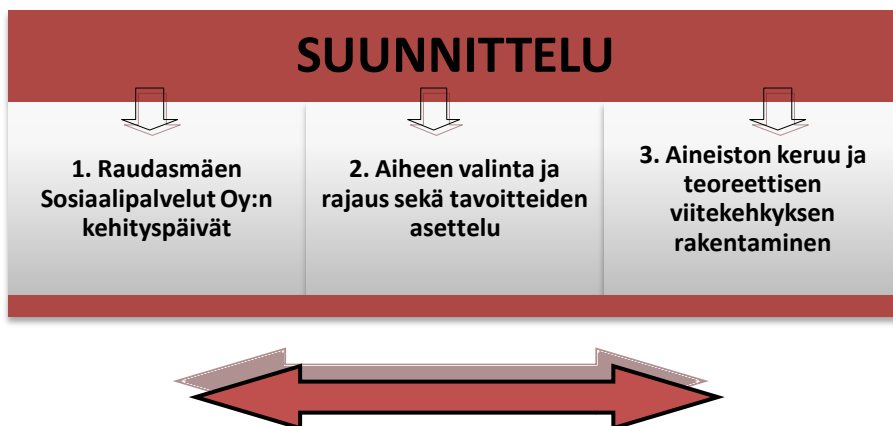
Ohjaajan on pyrittävä kohtaamaan nuoret heidän omalla maallaan ja heidän ajattelumaailmastaan käsin. Tärkeää on myös ymmärtää nuoren kielteistä käyttäytymistä tai kielteisiä ajatuksia. Vasta tämän jälkeen voidaan hahmottaa kokonaisvaltaisesti nuoren maailma ja sitä kautta suunnata toimintaa haluttuun päämäärään. (Aaltonen ym. 1999, 16.) Kokonaisvaltaisen ja päämäärähakuisen toiminnan edellytyksenä on ryhmän toiminnan pelisäännöistä sopiminen ja niiden noudattaminen. (Kemppinen 1995, 79.)

Ohjaaja on vastuussa toiminnan sujumisesta sille asetettujen tavoitteiden ja vaatimusten mukaisesti. Ihanneohjaajan odotetaan keskittyvän enemmän ohjattavan toiminnan sisältöön, eikä niinkään toiminnan puitteisiin tai kehyksiin. (Kemppinen 1995, 84- 86.) Toiminnan alkuun saattamiseksi ohjaajan kannattaa kuitenkin ensin keskustella ryhmän jäsenten kanssa, seurata ryhmän toimintoja alkuvaiheessa sekä hankkia tietoa ryhmäläisten kanssa aiemmin työskennelleiltä ihmisiltä. Näin ohjaaja on tullut hankkineeksi itselleen hyvät työvälineet toiminnan sisällön suunnittelulle sekä hyvän otteen kyseisten nuorten elämän voimistamiselle.

Voimistaminen ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, että nuoren ongelmia ryhdyttäisiin ratkomaan hänen puolestaan, ilman hänen suostumustaan. Sen sijaan olennaista on nuoren oma sitoutuminen hänen omien ongelmiansa ratkaisuun sekä ratkaisuvaihtoehtojen valitsemiseen. Näin nuori oppii kantamaan vastuuta omista valinnoistaan. Ohjaajan tulee kuitenkin antaa nuorelle valtaa ja vastuuta asteittain vain sen verran, että nuoren on mahdollista selvitä hänen eteensä tulevista haasteista. (Järvinen 1993, 74- 76.) Parhaimmillaan ryhmän ohjaaja on kanssakulkija, joka huolehtii ryhmän toimivuudesta, viisaiden päiden yhteen liittämistä, niin käytännön kuin ryhmän prosessien ja jäsenten henkilökohtaisten muutosprosessienkin tasolla (Paniikkihäiriöyhdistys ry).

4 PROJEKTIN SUUNNITTELU

Projektin suunnittelu on ollut tärkeä osa opinnäytetyötämme. Suunnittelun avulla olemme jäsentäneet itsellemme mitä olemme tekemässä viestien samalla myös muille siitä, mitä aiomme tehdä. (Vilkkä 2005.) Idean opinnäytetyöhön saimme Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n järjestämiltä kehityspäiviltä. Kehityspäivien teemana oli jälkihuolto, ja sen kehittäminen yhdessä työyhteisön kanssa. Kehityspäivillä tuotettu sisältö toimikin suunnittelumme lähtökohtana. Opinnäytetyön aiheen lopullinen valinta ja rajaus täsmentyivät vuoden 2008 puolella, jolloin myös työmme aihe hyväksyttiin. Aiheen valinnan ja rajauksen jälkeen keskityimme suunnittelussa projektin tavoitteiden ja tarkoituksen määrittelyyn. Seuraavaksi etenimme suunnittelussa keräämällä aineistoa ja rakentamalla teoreettisen viitekehyksen. Kuvio 5 selkeyttää projektin suunnitteluvaiheen etenemistä.

KUVIO 5. Projektin suunnittelu.

Opinnäytetyömme on luonteeltaan projektiluontoinen, toiminnallinen opinnäytetyö. Kehittämisen ja ammatillisuuden näkökulmista projektiluontoinen opinnäytetyö voi tavoitella esimerkiksi jonkin tietyn toiminnan järkeistämistä ja ohjeistusta. Toiminnallisen opinnäytetyön voi toteuttaa hyvin monella tavalla kuten kirjana, kansiona, vihkona, oppaana, videona, portfoliona tai cd:nä. Opinnäytetyömme toinen tuotos on kansiomuotoinen. (Vilka 2005.)

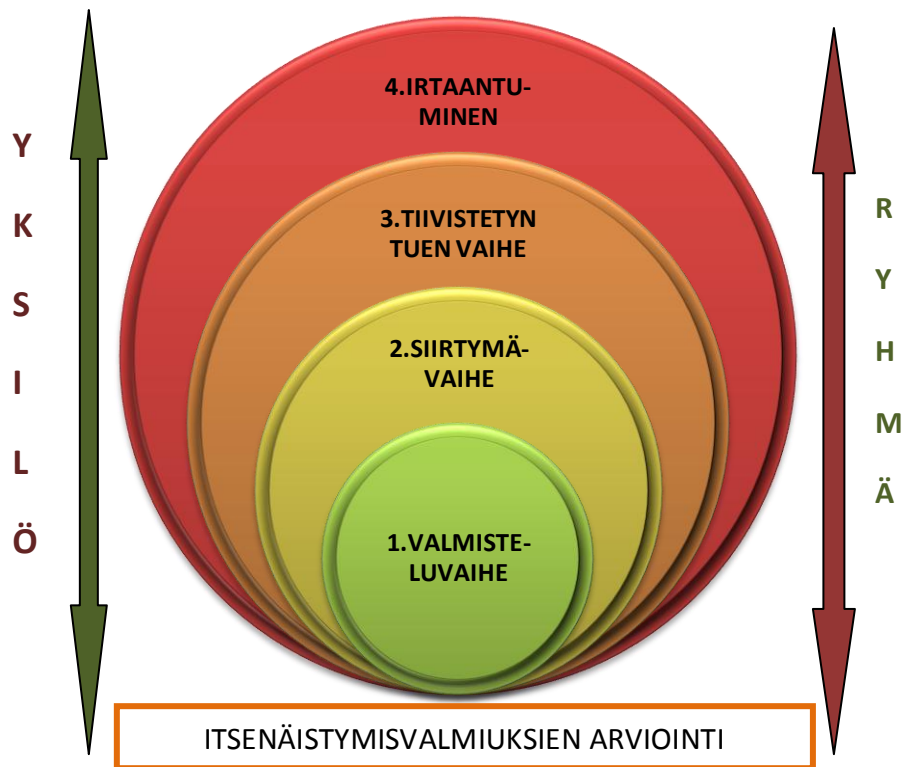
Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuotokselle pyritään viestinnällisin ja visuaalisin keinoin luomaan kokonaisilme, josta tunnistetaan tavoitellut päämäärät. Kokonaisilmettä pohdittaessa on syytä miettiä muun muassa tuotoksen muotoa ja kokoa, visuaalisia elementtejä, tekstiosuuksia, erottuvuutta muista vastaavanlaisista tuotoksista, käytettävyyttä kohderyhmässä ja käyttöympäristössä, asiasisällön osuvuutta kohderyhmälle, houkuttelevuutta, informatiivisuutta, selkeyttä sekä johdonmukaisuutta. (Vilka 2005.)

5 PROJEKTIN TOTEUTUS

Projektin toteutus on opinnäytetyömme ydin. Projektin toteutuksessa olemme edenneet rinnakkain ja vuorovaikutuksessa työyhteisön kanssa. Toteutusvaihe vastaa opinnäytetyömme ensimmäiseen tavoitteeseen, jäsentaen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuollon prosessia kehittämämme Aikalisä-toimintamallin avulla. Lisäksi kokoamamme työvälinekansio tarjoaa Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle jälkihuollon työvälineitä, vastaten näin opinnäytetyömme toiseen tavoitteeseen. Eteenpäin kehittämämme Aikalisä-toimintamalli toimii myös kokoamamme työvälinekansion pohjana. Tehtävänämmä on lisäksi osana toteutusta esitellä Aikalisä- toimintamalli sekä siihen pohjautuva työvälinekansio koko työyhteisölle opinnäytetyön valmistuttua, ja opastaa heitä niiden käyttöönotossa.

5.1 Aikalisä- toimintamalli jälkihuoltoon

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kehittäminen alkoi siellä järjestetyiltä kehityspäiviltä, jolloin luotiin myös Aikalisä- toimintamallin alustava runko. Olemme osana projektin toteutusta kehittäneet mallia sen lopulliseen muotoonsa, nimeten sen Aikalisä-toimintamalliksi. ”Aikalisä” nimellä on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kannalta symbolinen merkitys. Nimi kuvastaa hyvin mallin perimmäistä tarkoitusta, antaen nuorelle *lisääikää* elämisen opetteluun muuttuvassa elinympäristössä. Malli tähtää myös mahdollisen laitostumisen purkamiseen nuoren sekä hänen lähiverkostonsa vastuuttamisen kautta. (Taskinen 2008, 88.) Tämä nelivaiheinen malli toimii opinnäytetyössämme työvälinekansion pohjana, jakaen työvälineet neljän eri vaiheen mukaan.

KUVIO 6. Aikalisä-toimintamalli jälkihuoltoon.

Kuviossa 6 neljän vaiheen rinnalla kulkevat yksilö ja ryhmä. Yksilöllä kuviossa tarkoitamme yksittäistä jälkihuoltoon oikeutettua nuorta. Ryhmällä taas kuviossa tarkoitamme Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä toimivaa jälkihuoltoryhmää, joka koostuu näistä yksittäisistä jälkihuoltoon oikeutetuista nuorista. Olemme eriyttäneet nämä kaksi subjektaa kuviossa 6 erillisiksi toimijoiksi, huolimatta siitä, että mallin toimintasisältö heijastuu yksilöstä ryhmään ja päinvastoin.

Lisäksi kuviossa 6 on Aikalisä-toimintamallin alapuolella erikseen itsenäistymisvalmiuksien arvioinnin kohta. Kyseinen kohta on mallin pohjalla siksi, että Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n ikäporrastuksen mukaisesti valmistautuminen jälkihuoltoon siirtymiseen aloitetaan jokaisen nuoren kohdalla tällä arvioinnilla. Sen tarkoituksena on kartoittaa jokaisen yksittäisen nuoren lähtökohtaiset itsenäistymisvalmiudet, sekä samalla antaa niin nuorelle kuin työntekijällekkin eväitä tavoitteiden asettelussa. Arvioinnin ei ole tarkoitus toimia vain Aikalisä-toimintamallin

lähtökohtana, vaan sen on tarkoitus olla mukana mallin jokaisessa vaiheessa. Itsenäistymisvalmiuksien arviointi onkin valittuna yhdeksi työväliseksi kokoamaamme työvälisekansıoon. Itsenäistymisvalmiuksien arviointi- lomakkeen on kehittänyt Sos-Lapsikylä ry.

Aikalisä-toimintamalli on rinnastettavissa prosessinomaiseen kasvatukseen, jossa päämääränä on saada kehitystä aikaiseksi kaikilla ihmisen kehityksen tasoilla. Tämä vaatii toimintajärjestelmän sisällön kehittämistä sekä sen eri osien keskittämistä ongelmanratkaisuun ja parannusehdotusten toteuttamiseen. (Kemppinen 1995, 67.) Tämä onkin verrattavissa Aikalisä-toimintamallin vaiheisiin (KUVIO 6.). Prosessinomaisessa kasvatuksessa on kuitenkin huomioitava, että jokaisen autettavan kohdalla muutos ei tapahdu hetkessä. Muutosprosessi on useimmiten pitkä ja etenee vaiheittain. Kun nuori sitoutuu johonkin tämänkaltaiseen elämönhallintaa parantavaan tavoitteeseen, hänelle on annettava riittävästi tukea ja kannustusta tavoitteiden saavuttamiseksi. (Järvinen 1993, 17.)

Tavoitelähtöisyys ei silti tarkoita toiminnan olevan täysin aikuisten sanelemaa, vaan tavoitteet muodostetaan yhdessä nuorten kanssa, niin ettei asetetuilla tavoitteilla kapeuteta tulevaisuuden mahdollisuuksia tarpeettomasti (Tomperi & Piattoeva 2005, 277). Tavoitetietoinen ja avoin toiminta eri osapuolten kesken on suotavaa. Toiminnan perustuessa salaiset kansiot - periaatteeseen on vaikeaa tietää, missä milloinkin mennään. (Kemppinen 2000, 117). Tavoitteenasettelun yhteydessä nuorelle on tehtävä alusta lähtien selväksi, että hänessä itsessään on työkalut ja ainekset erilaisiin muutoksiin ja täysipainoiseen elämään (Kemppinen 1995, 94).

Toiminnan selkeyden kannalta olisi hyvä, jos useimmilla tekemisillä olisi selvä alku ja loppu. Näin nuoret oivaltavat, että asiat alusta loppuun viemällä voidaan saavuttaa jotakin sellaista, mistä nuorelle itselleen on hyötyä. Nuorten on tiedettävä, mitä tullaan tekemään ja mihin tavoitteisiin pyritään; minne mennä ja mitä tietä kulkemalla sinne päästään. (Kemppinen 1995, 75- 76.)

Aikalisä-toimintamallin käytettävyyttä ja laatua voidaankin perustella opinnäytetyössämme juuri prosessinomaisuuden ja tavoitelähtöisyyden näkökulmista käsin. Toimintamalli auttaa jälkihuollon työntekijää prosessin kokonaisuuden hallitsemisessa sekä tavoitteiden asettelussa. Toisaalta se on myös omiaan tukemaan nuorta hänen elämönhallinnassaan.

Olemme myös luoneet Aikalisä-toimintamalliin jokaiseen neljään vaiheeseen omat painopistealueensa, liittyen nuoren itsenäistymisen tukemiseen. Painopistealueet ovat määrittäneet jokaisen vaiheen työvälaineiden valintaa. Perustelemme Aikalisä-toimintamallissa olevien vaiheiden sisällöllisiä painotuksia sillä, että nuoren itsenäistymisprosessiin kuuluvat välttämättömät asiat tulevat varmasti läpi käytyä. Lisäksi painotukset ovat selkeyttäneet Aikalisä-toimintamallin sisältökokonaisuutta.

KUVIO 7. Aikalisä- toimintamallin vaiheiden painopistealueet.

Tässä kohtaa opinnäytetyötä avaamme Aikalisä-toimintamallin vaiheita painopistealueiden avulla, valaisten niiden keskeisiä sisältöjä. Vaiheiden sisällöt ovat määräytyneet niille valittujen painopistealueiden mukaan (KUVIO 7). Vaiheet ovat numerojärjestyksestä ja asiasisällöistä huolimatta osittain päällekkäisiä, ja toimivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Vaiheiden keskinäinen dialogi mahdollistaa sen, että jotkin asiat kulkevat koko prosessin ajan käsi kädessä toisiaan täydentäen. Tällaisia asioita ovat muun muassa itsenäistymisvalmiuksien arviointi, vastuuttaminen sekä käytännön asiat. Lisäksi mallin dialogisuus ottaa huomioon nuoren yksilöllisen kehityskulun itsenäistyttäessä

Vastuuttaminen, käytännön asiat sekä itsenäistymisvalmiuksien arviointi kulkevat mukana jokaisessa Aikalisä-toimintamallin vaiheessa. Vastuuttamisella tarkoitetaan sitä, että vastuu nuoren asioiden hoidosta siirretään hiljalleen työntekijältä nuorelle itselleen. Esimerkiksi, jos nuorella on säännöllinen lääkitys, alkaa hän huolehtia lääkkeiden

ottamisesta itse. Vastuuttaminen liittyykin läheisesti käytännön asioiden hoitamiseen. Käytännön asioilla tarkoitetaan päivittäisten asioiden hoitamista ja arjen pyörittämistä. Tällaisia asioita ovat muun muassa kodinhoitoon, siivoukseen, hygieniaan, ruoanlaittoon ja raha-asioihin liittyvät toimet. Itsenäistymisvalmiuksien arvioinnin avulla puolestaan seurataan nuoren edistymistä tai mahdollista taantumista suhteessa hänen ottamaansa vastuuseen ja käytännönasioiden hoitoon.

Seuraavaksi auki kuvaamme kuviossa 7 näkyvät Aikalisä-toimintamallin vaiheiden painopistealueet, jotka ovat sellaisinaan liitettynä myös työvälinekansioomme.

1. Valmisteluvaihe

Valmisteluvaihe painottuu nuoren jälkihuoltoon siirtymisen motivoimiseen, sekä hänen henkisten valmiuksiansa tukemiseen. Nuoren itsenäistymisen tullessa ajankohtaiseksi korostuvat nuoren yksilöllinen huomiointi sekä hänen omaohjaajansa ja jälkihuoltovastaavan välinen yhteistyö sekä tiedonvaihto. Omaohjaaja on oman nuorensa asioiden hoitaja, mutta myös juuri häntä varten laitoksessa oleva aikuinen (Aaltonen ym. 1999, 452). Valmisteluvaiheeseen kuuluu myös jälkihuoltoryhmän aloittaminen ja nuoren sitoutuminen siihen. Ryhmässä nuorelle annetaan tietoa, ohjausta ja neuvontaa jälkihuollosta. Nuori saatetaan tietoiseksi hänelle kuuluvista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista. Samalla nuorta aletaan näin sosiaalista aikuisen maailmaan. Valmisteluvaihe on siirtymävaiheen kanssa päällekkäinen eritoten nuoren asumiseen liittyvissä kysymyksissä.

2. Siirtymävaihe

Siirtymävaihe painottuu nuoren tukemiseen konkreettisessa muutossa esimerkiksi lastensuojeluyksiköstä tukiasuntoon. Lisäksi muutto uuteen ympäristöön vaatii nuorelta sopeutumista, ja siirtymävaiheessa korostuukin nuoren tukeminen sen hetkisessä elämän muutoksessa. Siirtymävaiheessa päivä- ja viikkorytmin suunnittelu ja toteuttaminen ovat suuressa roolissa. Nuorta ohjataan myös omatoimiseen ja itseohjautuvaan terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimiseen. Nuori alkaa lisäksi totutella yksinoloon, jolloin keskeisiksi asiasisällöiksi nousevat turvallisuuden tunteen säilyttäminen, sosiaalisten suhteiden luominen sekä vapaa-ajan aktiviteetit.

3. Tiivistetyn tuen vaihe

Tiivistetyn tuen vaiheessa kertaantuvat tiivistetysti ensimmäisen ja toisen vaiheen asiasisällöt. Vaihe painottuu nuoren kehitystarpeisiin ja -haasteisiin vastaamiseen, hyödyntäen jo nuoren olemassa olevia voimavaroja. Tämä tarkoittaa puutteiden ja heikkouksien korjaamista nuoren kanssa yhdessä niillä osa-alueilla, missä niitä on selvimminkin nähtävillä. Tukeminen on näin ollen puhtaasti nuoren arjessa mukana olemista, ohjausta ja neuvontaa. Tämän vaiheen lopulla lisääntyy nuoren kannustaminen omatoimisuuteen. Tiivistetyn tuen vaiheessa kartoitetaan myös nuoren kanssa yhdessä hänen sosiaalista verkostoaan, pohjustaen näin tulevaa irtaantumista.

4. Irtautuminen

Irtautuminen painottuu nuoren tukemiseen verkostojen rakentamisessa. Tämä tarkoittaa nuoren elämässä olevan sosiaalisen verkoston osallistamista, mutta myös nuoren tukemista yhteiskunnan jäsenyyteen. Kun nuori muuttaa ja alkaa irtautua tutusta elinympäristöstään, korostuvat erityisesti perhe, sukulais- ja ystävyys-suhteet. Edellisten lisäksi on tärkeää, että nuorella olisi jokin työ-, koulutus- tai harjoittelupaikka, jotka sellaisenaan toimivat sosiaalisen kanssakäymisen areenoina ja mahdollistavat uusien verkostojen luomisen. Olennaista on, ettei nuori jää yksin. Tämän vuoksi onkin tärkeää jo hyvissä ajoin kartoittaa nuoren sosiaalista verkostoa sekä tukea säännöllistä yhteydenpitoa. Jälkihuollon työntekijän osalta nuoren irtautuminen tarkoittaa tilannesidonnaista tukemista, konkreettista avunantoa ja yhteyden pitämistä nuoreen tämän omilla ehdoilla. Käytännössä nuoren ja työntekijän välisiä tapaamisia on irtautumisen aikana noin 0-4 kertaa kuukaudessa. Tällöin yhteyttä pidetään suurimmaksi osaksi puhelimen ja sähköpostin välityksellä.

5.2 Työvälinekansio jälkihuollon toteutuksen tukena

Työvälinekansio tarjoaa Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä jälkihuollon työntekijälle kättä pidempää konkreettisten työvälineiden muodossa. Työvälinekansio Aikalisätoimintamallin viitoittamana toimii Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä jälkihuollon työntekijöiden ammatillisuuden ja työn, mutta myös jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten itsenäistymisen tukena. Kansiossa olevia työvälineitä tullaan hyödyntämään niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin.

Jälkihuollon työntekijän tärkein työväline on hänen oma persoonansa, mutta yksistään se ei vielä riitä. Samoin on monilla muillakin humanistisen- ja sosiaalialan työntekijöillä. Työntekijä tarvitsee tuekseen jonkin välineen, jonka avulla toteuttaa työtä parhaalla mahdollisella tavalla. Työntekijälle on tärkeää, että hän tietää työvälineitä olevan saatavilla.

Jälkihuollossa nuoren itsenäistymisen tukemisen näkökulmasta puolestaan on tärkeää, että työvälineet tukevat nuoren kasvua aikuisuuteen. Huomion arvoista nuoren kannalta katsottuna on myös työvälineiden toimivuus ja kiinnostavuus. Mikäli nuoren tukemisessa käytettävät työvälineet ovat puisevia, puuduttavia ja mielenkiinnottomia, saattaa tämä olennaisesti heikentää nuoren sitoutumista tavoitteiden toteuttamiseen. (Järvinen 1993, 18.)

Työvälineitä valitessa olemmekin kiinnittäneet erityistä huomiota työvälineiden käytettävyyteen, mielekkyyteen ja selkeyteen. Työvälineiden valintaan on vaikuttanut myös niiden monipuolisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Emme ole halunneet valita jotakin tiettyä työvälinettä vain sen itsensä vuoksi. Työvälinekansion muoto ja rakenne puolestaan mahdollistavat sen päivittämisen ja täydentämisen parhaiten käytännön tarpeita vastaavaksi. Olemme pyrkineet siihen, että työvälinekansio on muutettavissa oleva käsikirjoitus. Sen tulee toimia karttana, tietona siitä, mihin tulevaisuudessa pyritään (Kempinen 1995,78).

Työvälineet on jaettu kansioon edellisessä kappaleessa kuvaamamme Aikalisä-toimintamallin vaiheiden mukaan. Kuviossa 6 ja 7 näkyvät myös vaiheiden niin sanotut värikoodit, jotka toistuvat myös työvälinekansion visuaalisessa ilmeessä. Värien mukaan jaksottaminen selkeyttää kansiomme ulkoasua huomattavasti, helpottaen samalla sen kokonaisuuden jäsentämistä. Työvälineiden vaihejaosta ja värikoodauksesta huolimatta työvälineitä voidaan hyödyntää tilannekohtaisesti. Esimerkiksi itsenäistyvän nuoren roolikartta on kansiossamme vaiheessa yksi, mutta sitä voidaan käyttää työvälineenä myöhemmissäkin vaiheissa.

Työvälinekansiossa on opinnäytetyömme valmistuessa yhteensä 17 työvälinettä. Emme lähde tässä kohtaa luettelemaan työvälinekansioista löytyviä työvälineitä, vaan ne löytyvät opinnäytetyömme lopusta valintaperusteluineen ja sisällön kuvauksineen liitteinä. Haluamme tässä kohtaa kuitenkin avata yleisellä tasolla sitä, minkä tyyppisiä työvälineitä kansio pitää sisällään.

Kansiosta löytyvät työvälineet ovat eri laajuisia, sillä halusimme ottaa huomioon nuoren kokonaisvaltaisen kehityksen ja kasvun kaikilla itsenäistymisen osa-alueilla. Tyypiltään ja muodoltaan erilaisilla työvälineillä on helpompi vastata nuoren yksilöllisiin ja persoonallisiin itsenäistymistarpeisiin. Valitsemillamme työvälineillä voidaan vastata nuoren niin psyykkisiin kuin sosiaaliinkin kehityshaasteisiin.

Halusimme välttää työvälineiden jäämistä pelkästään lomaketasolle ja sen vuoksi kansiossa onkin vastapainona hyödynnetty myös toiminnallisia ja taiteellisia työmenetelmiä. Tällaisia ovat muun muassa tunneilmaisuuja ja sosiodraamaan tukeutuvat työvälineet. Huolimatta siitä, että työvälinekansionamme on muiden kehittelemien työvälineiden kokoelma, olemme onnistuneet jättämään useaan työvälineeseen oman leimamme kohdentamalla ja muokkaamalla niitä jälkihuollon käyttöön sopiviksi.

5.3 Aikalisä- toimintamallin ja työvälinekansion esittely ja käyttöönotto

Jälkihuollon Aikalisä-toimintamalli sekä työvälinekansio otetaan käyttöön Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä heti opinnäytetyömme valmistuttua. Tällöin Aikalisä-toimintamalli ja työvälinekansio esitellään tarkemmin sekä yksityiskohtaisemmin Viljamin ja Villamiinan kasvatukselliselle johtajalle sekä yksiköiden jälkihuoltovastaavalle. Tarkemman esittelyn yhteydessä opastamme jälkihuoltovastaavaa työvälineiden käyttööntamisessä jälkihuoltotyössä.

Käyttöönotto etenee mallin ja kansion esittelyllä koko työyhteisölle syksyllä 2009, sillä opinnäytetyömme ja tuotoksen lopullinen esittely on mahdollista vasta, kun opinnäytetyömme on valmis. Siitä huolimatta olemme olleet koko opinnäytetyöprosessin ajan yhteistyössä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n työyhteisön kanssa. Näin ollen heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa vielä keskeneräiseen opinnäytetyöhön ja tuotokseen sekä nähdä mitä olemme saaneet aikaan. Näin olemme samalla jo ikään kuin esitelleet työtämme tilaajalle.

6 PROJEKTIN ARVIOINTI

Arviointi on tärkeä osa opinnäytetyötämme. Projektin arvioinnissa keskitymme koko opinnäytetyön prosessin, tuotoksen ja luotettavuuden arviointiin. Arvioimme myös tuotoksen ja opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen sisällöllistä vastaavuutta.

6.1 Prosessin arviointi

Prosessin arvioinnissa keskitymme suunnittelun ja toteutuksen arviointiin kokonaisuudessaan. Samalla arvioimme myös sitä, kuinka hyvin suunnittelu ja toteutus vastaavat toisiaan, ja miten tämä näkyy tuotoksessamme eli eteenpäin kehittämässämme Aikalisä-toimintamallissa ja työvälinekansiossa. Prosessin arvioinnin kohteena ovat myös oma toimintamme sekä keskinäinen yhteistyö.

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n kehityspäivät, opinnäytetyön tavoitteiden asettelu, aiheen rajausta, aineistonkeruu sekä teoreettisen viitekehyksen rakentaminen kuuluivat projektin suunnitteluvaiheeseen. Suuret opinnäytetyön sisältöön vaikuttaneet linjaukset luotiin kehityspäivillä. Näin aiheen rajausta ja projektin tavoitteiden asettelu oli suhteellisen helppoa. Sen sijaan aineiston keruu sekä teoreettisen viitekehyksen rakentaminen veivät aikaa odotettua kauemmin, ja osoittautuivat työläämmiksi kuin aluksi luulimme.

Annammekin itsellemme kritiikkiä liiallisesta teoreettiseen viitekehykseen keskittymisestä, mutta tämä ei kuitenkaan tapahtunut mielestämme projektin toteutuksen kustannuksella. Esimerkiksi teoreettiseen viitekehykseen aineistoa kerätessämme, poimimme aineistosta jo silloin mielestämme potentiaalisia työvälineitä työvälinekansiota varten. Näin ollen työstimme työvälinekansiota koko ajan teorian muodostamisen rinnalla niin ajatus- kuin käytännön tasollakin.

Projektin toteutusvaiheeseen kuului Aikalisä-toimintamallin eteenpäin kehittäminen ja työvälinekansioon kokoaminen. Toimintamallin eteenpäin kehittäminen oli meille haasteellista. Kuitenkin Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n kehityspäivillä luotu alustava runko auttoi meitä vaativassa kehitystyössä. Aikalisä-toimintamallin vaiheiden sisältöjä kehittäessämme oli otettava huomioon yksittäinen jälkihuoltoon oikeutettu nuori, mutta samalla myös jälkihuoltoryhmä. Toinen huomioon otettava seikka oli vaiheiden

päällekkäisyys ja niiden dialogisuus. Tämän näkyväksi tekeminen kuvion visuaalisessa ilmeessä oli vaikeaa. Suurimman kehitystyön teimme kuitenkin luomalla Aikalisä-toimintamalliin sen painopistealueet. Mielestämme toimivien painopistealueiden luominen selkeytti mallin vaiheiden sisältöjä, antaen hyvän pohjan työvälinekansiossa olevien työvälineiden valitsemiselle ja jaottelemiselle.

Valitsemamme työvälineet löysimme pääosin kirjallisista lähteistä, mutta hyödynsimme myös Pesäpuu ry:n nettikaupan antia sekä Sosiaaliportin lastensuojelutyöhön Internetiin kokoamia työvälineitä. Erilaisia työvälineitä lastensuojelutyöhön yleisesti tuntui olevan paljonkin, mutta suoraan jälkihuoltotyöhön kohdennettuja vain vähän. Tämä vaikeutti koko työvälinekansion tuotosprosessia, mutta erityisesti työvälineiden valintaa. Osan työvälineistä muokkasimmekin itse jälkihuoltotyöhön sopiviksi, mikä antaa mielestämme työvälinekansiollemme lisäarvoa. Toteutusvaiheessa mielenkiintoista oli konkreettisen työvälinekansion hankkiminen ja sen ulkoasun ja kokonaisilmeen muodostaminen.

Projektin toteutusvaiheeseen kuuluu myös Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion esittely Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle sekä heidän opastamisensa niiden käyttöönotossa. Tämän osan projektin toteutusta voimme saattaa loppuun vasta opinnäytetyömme valmistuttua. Huolimatta siitä, että olemme tehneet yhteistyötä tilaajan kanssa ja heillä on tiedossa mitä olemme tekemässä, emme voi vielä arvioida tätä projektin toteutuksen osaa. Huolellinen ja perusteellinen Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion esittely sekä käyttöönottoon opastaminen jää siis projektin arvioinnin ulkopuolelle.

Olemme edellisissä kappaleissa arvioineet omaa toimintaamme suhteessa projektin suunnittelu- ja toteutusvaiheisiin. Kaiken kaikkiaan omaa toimintaamme opinnäytetyön tekemisessä voisi arvioida säntilliseksi ja tunnolliseksi. Olemme kirjoittaneet ja työstäneet koko opinnäytetyön ja työvälinekansion yhdessä, sillä koimme sen hedelmällisemmäksi ja tuotteliaammaksi tavaksi kuin työn jakamisen kahdelle.

Kritiikkiä omaan toimintaamme liittyen annamme itsellemme siitä, että olemme muun muassa tekstiä tuottaessamme olleet hyvin pikkutarkkoja, mikä on osittain jopa hidastanutkin opinnäytetyöprosessia. Toisaalta näemme pikkutarkan tekemisen kuitenkin jonkinmoisena työn laadun takeena. Perusteellisen asioiden linkittämisen ja auki kuvaamisen tekstissämme ei pitäisi jättää lukijalle mitään epäselvää, mutta se jättää

kuitenkin arvostelun varaa sille, että onko teksti jopa liiankin perusteellista ja itseään toistavaa.

Keskinäinen yhteistyömme on sujunut kiitettävästi, eritoten kun otetaan huomioon, ettemme tunteneet toisiamme ennen yhteistyömme alkamista. Yhteistyömme on ollut toinen toistemme tukemista ja kompromissien tekemistä. Molemmat ovat tuoneet opinnäytetyöprosessiin tarpeen tullen persoonallista ja uudenlaista näkökulmaa, rikastuttaen näin opinnäytetyötä. Yksin työstäen se ei olisi ollut mahdollista.

Tuotoksen ja teorian sisällöllinen vastaavuus

Arvioimme projektin suunnittelun ja toteutuksen kohtaamista sillä, ovatko tuotoksen ja teoreettisen viitekehyksen sisällöt toisiaan vastaavia. Mielestämme teoreettisen viitekehyksen sisältö on poimittavissa Aikalisä-toimintamallista ja työvälinekansiosta, tosin eri muodossa. Seuraavaksi osoitamme näitä teorian ja tuotoksen yhtäläisyyksiä tarkastelemalla Aikalisä-toimintamalliin pohjautuvaa työvälinekansiota ja sen neljää eri vaihetta, nostaen jokaisesta vaiheesta yhden työvälineen esimerkinomaisesti tarkasteluun. Tarkastelussa peilaamme opinnäytetyössämme jo olevilla teoriakohdilla kunkin vaiheen työvälineeseen. Teoriakohdat on kirjoitettu kursivoidulla tekstillä, jotta lukijan olisi helpompi poimia teorian rinnastukset tekstin sisälte.

Valmisteluvaihe painottuu nuoren jälkihuoltoon siirtymisen motivoimiseen sekä hänen henkisten valmiuksiensa tukemiseen. *”Henkinen tuki on kaikkein tärkein. Millään muulla ei ole mitään väliä”, näin lausui eräs lastensuojeluprosessin läpikäynyt nuori aikuinen (Laaksonen 2004, 25.) Lauseen viesti on selkeä: ilman emotionaalista tukea ja kannustusta nuoren itsenäistyminen on kivikkoinen tie.*

Valmisteluvaiheesta tarkasteluun nostamme Kuka minä olen – työvälineen, jonka tarkoituksena on haastaa nuorta miettimään omaa identiteettiään. *Identiteetin etsiminen vaatii kovaa työtä. Matkan aikana kohdataan taantumia, kasvun muuttumista ja uuden löytämistä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi kehittyy omaksi ainutlaatuiseksi persoonakseen. (Kempainen 1995, 93.)*

Siirtymävaihe painottuu nuoren tukemiseen konkreettisessa muutossa esimerkiksi lastensuojeluyksiköstä tukiasuntoon. Lisäksi muutto uuteen ympäristöön vaatii nuorelta

sopeutumista, ja siirtymävaiheessa korostuukin nuoren tukeminen sen hetkessä elämän muutoksessa. *Itsenäiseen elämiseen ja asumiseen ei kuitenkaan riitä pelkkä asunto vaan se on paljon muutakin. (Kempainen, 2000, 117). Tavoitteena on myös antaa valmiuksia arkielämän hallintaan ja vastoinkäymisten sietämiseen ja tukea nuorta mahdollisimman tasapainoiseen aikuisuuteen (Aaltonen ym. 1999, 453).*

Siirtymävaiheesta tarkastelun kohteeksi nostamme Tilannekohtaiset sosiodraamatyövälineen, jonka ideana on kuiva harjoitella erilaisia todellisen elämän asiointitilanteita, kuten pankissa asioimista. *Esimerkiksi lapsen tai nuoren psyykkinen kestokyky ja sosiaaliset taidot on otettava huomioon tukea annettaessa. Perinteinen kulttuurimallimme odottaa täysi-ikäiseltä aikuismaista käyttäytymistä, riippumatta siitä mitkä ovat hänen sosiaaliset, henkiset tai taloudelliset valmiutensa (Kempainen 1995, 106).*

Tiivistetyn tuen vaiheessa kertaantuvat tiivistetysti ensimmäisen ja toisen vaiheen asiasisällöt. Vaihe painottuu nuoren kehitystarpeisiin ja -haasteisiin vastaamiseen, hyödyntäen jo nuoren olemassa olevia voimavaroja. Tämä tarkoittaa puutteiden ja heikkouksien korjaamista nuoren kanssa yhdessä niillä osa-alueilla, missä niitä on selvimmän nähtävillä. *Kehitystehtävien ratkaiseminen ei välttämättä tapahdu kaikilla ajallaan. Näin ollen ratkaisemattomat tehtävät kohdataan myöhemmin elämässä. (Himberg ym. 2000, 24- 25.)*

Tiivistetyn tuen vaiheesta tarkastelun kohteeksi nostamme Mun Stoori -kortit, joiden avulla nuori voi tutkia omia toimintatapojaan, valintojaan, arvojaan ja sitä kautta lisätä omaa itseymmärrystään. *Tavoitteenasettelun yhteydessä nuorelle on tehtävä alusta lähtien selväksi, että hänessä itsessään on työkalut ja ainekset erilaisiin muutoksiin ja täysipainoiseen elämään (Kempainen 1995, 94).*

Irtaantuminen painottuu nuoren tukemiseen verkostojen rakentamisessa. Tämä tarkoittaa nuoren elämässä olevan sosiaalisen verkoston osallistamista, mutta myös nuoren tukemista yhteiskunnan jäsenyyteen. Kun nuori muuttaa ja alkaa irtautua tutusta elinympäristöstään, korostuvat erityisesti perhe, sukulais- ja ystävyysuhteet. *Jälkihuollon tavoitteena on saattaa lapsi takaisin kotiin tai nuori itsenäiseen elämään, kasvamaan vastuulliseksi, yhteiskuntakelpoiseksi aikuiseksi, jonka kasvun tukena on vahva sosiaalinen verkosto (Puonti ym. 2004, 263; Ferrel 2004).*

Neljännestä vaiheesta, eli irtaantumisesta tarkastelun kohteeksi nostamme Läheisneuvonpito-työvälineen, jonka yhtenä tarkoituksena on osallistaa nuoren ympärillä olevaa sosiaalista verkostoa hänen elämäänsä. *Tavoitteena on eri keinoin kannustaa lähiverkostoa ottamaan vastuuta nuoren itsenäistymisestä, ja muutenkin rohkaista olemaan osa nuoren tulevaa elämää. Yhteyttä lähiverkostoon tulisi pitää säännöllisesti sekä varata aikaa luottamuksellisten välien syntyymiseen. (Puonti ym. 2004, 263.)*

6.2 Tuotoksen arviointi

Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion perusteellisen arvioinnin voi suorittaa vasta niiden käyttöön ottamisen jälkeen, käytännön työn osoittaessa niiden todellisen arvon ja käytettävyyden. Toinen tämän opinnäytetyön tekijöistä on myös mukana Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyössä yhtenä jälkihuollon työntekijänä. Näin ollen meille avautuu mahdollisuus päästä mukaan toimintamallin ja työvälinekansion testausvaiheeseen, näkemään omin silmin, kuinka hyvin Aikalisä-toimintamalli ja työvälineet todellisuudessa palvelevat käytännön työtä. Samalla meillä on mahdollisuus varmistaa, että työvälinekansio ei jää käyttämättä.

Aikalisä- toimintamallin ja työvälineiden testiaika on suhteessa itsenäistymisprosessin keston, jolloin kaikkien vaiheiden sisältämien työvälineiden läpikäynti voi kestää kauan. Testausvaiheessa palautetta pyritään saamaan sekä työntekijöiltä että nuorilta. Malliin ja työvälineisiin liittyvä mahdollinen kehitystyö tapahtuu käytännössä sitä mukaa, kun kehitettävää löytyy. Tuotoksen arvioinnissa voimme kuitenkin nostaa esille asioita, joita on mahdollista arvioida yleisesti projektin tuotokseen liittyen.

Olemme kaiken kaikkiaan tyytyväisiä niin Aikalisä-toimintamalliin kuin työvälinekansioonkin. Mielestämme Aikalisä-toimintamallin nimi on osuva ja sen visuaalinen ilme tarkoituksenmukainen. Ennen kaikkea toimintamalli palvelee kuitenkin Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuollon prosessin selkeyttämistä ja jäsentämistä. Kehittämämme malli vastaa näin opinnäytetyömme ensimmäiseen tavoitteeseen. Aikalisä-toimintamallin huolellinen ja perusteellinen suunnittelu helpotti siihen pohjautuvan työvälinekansion kokoamista.

Työvälinekansio näyttää ulkoasullisesti ja sisällöllisesti juuri siltä, millaiseksi sen kuvittelimmekin. Näin tuotoksemme vastaa opinnäytetyön toiseen tavoitteeseen

jälkihuollon työvälineiden kehittämisestä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle. Työvälinekansiossa olevien työvälineiden käytettävyyttä, monipuolisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta olemmekin jo käsitelleet opinnäytetyössämme (katso sivut 39-40.). Aikalisä- toimintamalli ja työvälinekansio ovat omiaan palvelemaan perimmäistä tarkoitustaan, toimien niin jälkihuollon työntekijän ammatillisuuden ja työn kuin myös itsenäistyvän nuorenkin tukena.

6.3 Luotettavuuden arviointi

Opinnäytetyömme luotettavuuden arviointi on vaikeaa sen projektiluonteisuuden vuoksi. Voimme arvioida opinnäytetyömme luotettavuutta oikeastaan vain teoreettisen viitekehyksen osalta. Olemme käyttäneet teoriaa muodostaessamme pääosin kirjallisia lähteitä, jotka ovat olleet mielestämme monipuolisia, kattavia ja luotettavia. Olemme avanneet teoreettisesta viitekehystä löytyvät käsitteet perusteellisesti yhdistäen ne myös toisiinsa. Teoreettinen viitekehys on mielestämme kaiken kaikkiaan looginen ja yhteneväinen, eikä se jää irralleen varsinaisesta projektin toteutuksesta.

Opinnäytetyömme luotettavuutta heikentää kuitenkin se, että emme onnistuneet löytämään kuin yhden työmme aihetta vastaavan tutkimuksen. Tutkimusta varsinaisista jälkihuoltoa varten kehitettyjen menetelmien käytöistä ja hyödyistä ei ole tehty, koska menetelmät ovat suhteellisen uusi toimintamalli jälkihuoltotyön yhteydessä (Saukko 2008, 27).

Aikalisä-toimintamallin luotettavuutta voimme tarkastella ainoastaan vertaamalla sitä muihin vastaaviin jälkihuollon prosessia jäsentäviin malleihin (katso KUVIO 2. ja KUVIO 3.). Mielestämme Aikalisä- toimintamallista on löydettävissä samoja elementtejä kuin muistakin vastaavista prosessimalleista, minkä vuoksi se on mielestämme sisällöllisesti luotettava. Työvälinekansion luotettavuutta puolestaan voimme arvioida vain siitä näkökulmasta, että valitsemiemme työvälineiden ollessa perusidealtaan muiden tekemiä, on niitä tällöin jo testattu ja käytetty nuorten kanssa työskenneltäessä. Tämä siis varmistaa sen, että työvälineet ovat sinänsä käyttökelpoisia. Emme voi kuitenkaan olla varmoja siitä, kuinka ne soveltuvat käytännön jälkihuoltotyöhön, johon olemme ne kohdentaneet.

Mielenkiintoista luotettavuuden näkökulmasta on myös arvioida sitä, miten Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä työskentely on vaikuttanut opinnäytetyöprosessiin. Villamiinassa työskentely on tuonut opinnäytetyön tekemiseen perspektiiviä ja syvyyttä, mutta toisaalta opinnäytetyötämme ei voida pitää objektiivisena. Olemme kuitenkin sitä mieltä, ettei sen tarvitsekaan olla sitä, sillä tilaaja on halunnut työstämme nimenomaan Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle räätälöidyn työn. Näin niin sanottu sisäpiirin kokemuksellinen tieto on ollut mielestämme ennemminkin hyödyksi kuin haitaksi.

7 POHDINTA

Pohdintaamme voidaan pitää yhteenvedona siitä, mitä olemme opinnäytetyössä tehneet, ja mikä tulee olemaan sen merkitys. Pohdimmekin tätä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kehittämisen näkökulmasta, liittäen sen myös laajempaan, yhteiskunnalliseen kontekstiin. Lisäksi pohdimme omaa oppimistamme ja ammatillista kasvuamme puolen vuoden opinnäytetyöprosessin jälkeen. Pohdinnan lopuksi esitämme myös muutamia kehittämis- ja jatkotutkimusehdotuksia, sekä tilaajan arvion opinnäytetyöstä.

Valitsimme opinnäytetyön toteutustavaksi toiminnallisen, projektiluontoisen tutkimusmenetelmän. Tarkoituksena ja lähtökohtana oli omalta osaltamme koko Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön kehittäminen paremmin organisoiduksi, suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi. Näin ollen opinnäytetyömme tavoitteina olivat jälkihuollon prosessin jäsentäminen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä sekä jälkihuollon työvälineiden kehittäminen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:lle. Projektin toteutus vastasi asetettuihin tavoitteisiin eteenpäin kehittämämme Aikalisä-toimintamallin ja kokoamamme työvälinekansion muodossa.

Aikalisä-toimintamalli on nelivaiheinen jälkihuollon prosessinkuvaus. Nuoren itsenäistymistä kuvaavan prosessin rinnalla, kulkevat yksittäinen jälkihuoltoon oikeutettu nuori sekä jälkihuoltoryhmä. Mallin pohjalla on itsenäistymisvalmiuksien arviointi, jonka tarkoituksena on kartoittaa jälkihuoltoon oikeutetun nuoren lähtökohtaisia itsenäistymisvalmiuksia ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Toimintamallin vaiheiden sisällöt on suunnattu niille kehittämiemme painopistealueiden mukaan. Tämä nelivaiheinen malli toimii opinnäytetyössämme kehittämämme työvälinekansion pohjana, jakaen työvälineet neljän eri vaiheen mukaan. Työvälinekansionamme sisältää 17 erityyppistä ja laajuista työvälinettä. Valitsimme ja jälkihuoltotyöhön kohdentamamme työvälineet liittyvät esimerkiksi tunneilmaisuuksiin ja sosiodraamaan.

Opinnäytetyömme tavoitteiden saavuttaminen toimintamallin ja työvälinekansion muodossa, mahdollistaa työmme merkityksellisyyden ja vaikuttavuuden näkymisen Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä. Tämä näkyy mielestämme toimeksiantajamme jälkihuoltotyössä muun muassa siten, että Aikalisä-toimintamalli ja työvälinekansion tukevat

jälkihuollon työntekijän ammatillisuutta ja työtä. Samalla ne tukevat myös jälkihuoltoon oikeutettua, itsenäistyvää nuorta. Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion avulla Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n on myös entistä helpompi saattaa aloittamansa kasvatustyö loppuun yksittäisen jälkihuoltoon oikeutetun nuoren kohdalla. Opinnäytetyömme tuotos mahdollistaa suunnitelmallisen ja tavoitetietoisien jälkihuollon toteuttamisen, lisäten näin opinnäytetyömme merkityksellisyyttä ja vaikuttavuutta Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä.

Opinnäytetyömme on kuitenkin vain yksi osa toimeksiantajamme jälkihuollon kehittämistyötä ja tulevia uudistuksia. Uudistusten myötä jälkihuoltotyötä tullaan tekemään Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä laajemmalla saralla. Jälkihuoltoa koskevia konkreettisia uudistuksia ovat jälkihuollon ikäporrastus, kehityspäivillä alustettu ja eteenpäin kehittämämme Aikalisä-toimintamalli, kokoamamme jälkihuollon työvälinekansio sekä rakenteilla olevat tukiasunnot. Uusia jälkihuoltopalveluja tullaan tarjoamaan myös yksiköiden ulkopuolisille asiakkaille.

Opinnäytetyöllämme ja muilla Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuollon uudistuksilla on myös yhteiskunnallista merkitystä. Näemme jälkihuoltotyön kehittämisen ja siihen panostamisen ennaltaehkäisevänä toimintana. Jälkihuollon vastuullisella toteuttamisella on vaikutuksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Jälkihuollon aikana karttuvilla nuoren valmiuksilla, itsenäistymistaidoilla sekä koulutusmyönteisyyden lisääntymisellä on suuri merkitys hänen mahdollisuuksiinsa integroitua yhteiskuntaan, kuten Taskinen jo aiemmin totesikin(sivu 2). Jälkihuollon ja sen kehittämisen yhteiskunnallista merkitystä pohdittaessa on kuitenkin otettava huomioon, että yksittäisen lastensuojeluyksikön tekemä hyvä ja laadukas jälkihuoltotyö ei sinällään riitä, vaan tulisi kehittää koko maan kattavia yhtenäisiä toimintakäytäntöjä.

Opinnäytetyöprosessia ja sen merkitystä itsellemme voimme pohtia oman oppimisemme ja ammatillisen kasvun näkökulmista. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme oppineet paljon jälkihuollosta aiheena, syventäen näin jo olemassa olevaa tietoperustaamme. Tämä on heijastunut myös ammatillisena kasvuna työn tekemiseen. Ennen kaikkea olemme kuitenkin oppineet, mitä kaikkea tarkoittaa projekti- ja kehittämislouenteinen työskentely todellisuudessa, ja mitä se tekijöiltään edellyttää. Olemme oppineet esimerkiksi sen, että

tämän tyyppinen työskentely ei koskaan voi edetä suoraviivaisesti, eikä perille pääse palaamatta aika ajoin alkupisteeseen tai ottamatta muutamia harha-askeleita.

Hienointa oppimisessa on ollut, kun on huomannut pienten osien alkavan hiljalleen muodostaa kokonaisuuden. Näin kokonaisuuden muodostavat palaset ovat lopulta asettuneet paikalleen, synnyttäen koko matkan mittaisen punaisen langan. Opinnäytetyöprosessi on auttanut ymmärtämään, kuinka työ ei yleensä tekijöidensä mielestä ole koskaan valmis, ja myös hyväksymään tämän tosiasian.

Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme projektiluonteisuuden vuoksi työmme tavoitteet ovat jo sinänsä verrattavissa kehitystyöhön, ja siksi näemmekin kehittämisen sijaan työssämme olevan enneminkin tilaa jatkotutkimusehdotuksille pohjaten omaan kehitystyöhömmen. Kehittämis ehdotuksina työvälitekansion osalta voisivat kuitenkin olla kansion ajan tasalla pitäminen, sekä omien jälkihuoltotyötä tukevien työvälineiden luominen kokemuksellista tietoa hyödyntäen. Työvälitekansion pohjana toimivan Aikalisä-toimintamallin sisältöä ja painopistealueita voisi myös tarkentaa ja lihavoittaa sen mukaan millaiseksi käytäntö osoittautuu.

Jatkotutkimusehdotuksia opinnäytetyöhömmen liittyen tulee mieleen useita ja niille olisi varmasti myös tilausta. Yksi jatkotutkimuksen aihe voisi olla valitsemiemme työvälineiden käytettävyyden, soveltuvuuden ja laadun tutkiminen. Laatuun liittyen tehtävää olisi myös esimerkiksi Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n jälkihuoltotyön laadun kriteeristön ja mittariston luomisessa. Mielenkiintoisia ja hyödyllisiä tutkimuksen aiheita olisivat myös Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä toimivan jälkihuoltoryhmän toiminnan tutkiminen ja kehittäminen sekä koko yksiköissä tuotetun jälkihuoltotyön vaikuttavuuden arviointi.

Tilaaajan arvio opinnäytetyöstä

Olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n kanssa, saaden koko työyhteisöltä paljon apua ja tukea. Meille oli siksi tärkeää tietää, mikä tulisi olemaan tilaajan mielipide ja arvio opinnäytetyöstämme, mutta ennen kaikkea Aikalisä-toimintamallista ja työvälitekansiosta. Lähetimme opinnäytetyömme 05. 05. 2009

sähköpostitse Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n kasvatukselliselle johtajalle arvioitavaksi. Hänen antamansa palautteen avulla oli helppo reflektoida koko opinnäytetyön sekä Aikalisä-toimintamallin ja työvälinekansion onnistuneisuutta. Alla on sitaateissa opinnäytetyöstämme saama palaute. Halusimme liittää sen osaksi pohdintaa siksi, että opinnäytetyömme ollessa työelämälähtöinen, tilaajan mielipide ja arvio ovat suuressa roolissa pohdittaessa opinnäytetyömme merkitystä.

”Työnne on monipuolinen, hyödyllinen ja avartava kuvaus tarjoamastamme jälkihuoltotyöstä. Kauniit, värikkäät kaaviot antavat työlle myös visuaalisen ilmeen. Eritoten toteutus osasta en oikein löytänyt mitään korjattavaa, enkä kyllä keksinyt siihen mitään lisättävääkään tai uusia ideoita. Olette tehneet hyvää ja perusteellista työtä! Erittäin tärkeää on, että toteutus on elävää eli sitä voidaan räätälöidä jokaiselle nuorelle hänen omasta tarpeestaan lähtien, jolloin tarkoituksenmukaisuus on taattu. Työvälineiden ja työskentelytapojen monipuolisuudella taas varmistellaan sitä, ettei itsenäistymisprosessista tule puiseva, tylsä tai peräti latistava elämänvaihe. Työvälinekansion pitää elää arjessa eikä pölyttyä kaapissa. Siinä on tavoitetta! Hyvä työ, purkkiin vaan.”

(Sanna Mäenpää, yksiköiden kasvatuksellinen johtaja.)

”Olette tehneet hienoa työtä. Tästä tulee varmasti olemaan minulle apua jälkihuoltotyön tekemisessä ja sen suunnittelussa!”

(Katja Kyrölä, yksiköiden jälkihuoltovastaava.)

LÄHTEET

Kirja

- Aalberg, Veikko Siimes, Martti A. 1999. Lapsesta aikuiseksi, Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Aaltonen, Marjo Ojanen, Tuija Vihunen, Riitta Vilen, Marika. 1999. Nuoren aika. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Antikainen, Ari Rinne, Risto Koski, Leena. 2000. Kasvatussosiologia. Helsinki: Werner Södersström Osakeyhtiö.
- A-klinikkasäätiö. Raportti nro. 35. 2000. 2001. Käytännönvertaisohjaus ehkäisevässä päihdetyössä. Saarijärvi Gummerus Kirjapaino Oy.
- Haapasalo, Jaana Repo, Anu. 1998. Sijoitettujen lasten kehitys. Katsaus tutkimuksiin. Helsinki: Stakes. Aiheita 36. Teoksessa Saukko, Merja. 2008. ” Se tosiaan vaihtelee se elämänkulku”, Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopain Oy- Juvenes Print.
- Heikkinen, Alpo Levamo, Pauliina Parviainen, Maaret Savolainen, Aili. 2007. Näe minut - kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Yliopistopaino: SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro11.
- Himberg, Lea Jauhiainen, Riitta. 2005. Suhteita. Minä, me ja muut. 1.-6. painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Himberg, Lea Laakso, Juhani Peltola, Ritva Näätänen, Risto Vidjeskog, Jan. 2000. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. 1. – 2. painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hoikkala, Tommi Sell, Anna.2008. Nuorisotyötä on tehtävä, Menetelmien perustat rajat ja mahdollisuudet. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Järvinen, Kimmo. 1993. Elämä hallintaan – erityisnuorisotyön opas tekijöille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kalland, Mirjam Pensola&Meriläinen Sinkkonen, Jari. 2001. Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry: population based study. British Medical Journal 323, 207-208. Teoksessa Saukko, Merja. 2008. ” Se tosiaan vaihtelee se elämänkulku”, Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot, Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kemppinen, Pertti. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kustannusvalmennus P. & K. Oy.

Kemppinen, Pertti. 1995. Syyllistämisestä kannustamiseen - tie menestykseen. Vantaa: Kustannusvalmennus Oy.

Kemppinen, Pertti Rouvinen-Kemppinen, Katriina. 1998. Vuorovaikutuksen aarrearkku. Vinkkejä kasvattajille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kujanpää, Riia. 2007. "Lastu on hyvä juttu". Jälkihuolto nuorten kokemuksia tukiasumisesta. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityön Pro gradu – tutkielma. Teoksessa Saukko, Merja. 2008. "Se tosiaan vaihtelee se elämäkulkku", Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Laaksonen, Sari (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laukka, Saija Mönkkönen, Jonna. 2007. Yhtä draamaa. Oulun kaupungin draamaopetussuunnitelma. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Leskinen, Eija. 2009. Ryhmä toimimaan. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Juva: WS Bookwell Oy.

Lyytinen, Paula Korkiakangas, Mikko Lyytinen, Heikki (toim.). 1995. Näkökulmia kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissaan. 1. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Pasanen, Timo. 2001. Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidon tarpeesta. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C. Osa 170. Turku: Painosalama Oy. Teoksessa Saukko, Merja. 2008. "Se tosiaan vaihtelee se elämäkulkku", Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Piiroinen, Hannaliisa (toim.). 2000. SOS-Lapsikylän ry, Laatukäsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pitkänen, Nina. 2004. Himasta. Käsikirja itsenäiseen elämään. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Puonti, Annamaija Saarnio, Tuula Hujala, Anne (toim.). 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rostila, Ilmari. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö, Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Saastamoinen, Kati. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sapin, Kate. 2009. Essential Skills for Youth Work Practice. Great Britain Trowbridge, Wiltshire: SAGE Publications Ltd.

Saukko, Merja. 2008. "Se tosiaan vaihtelee se elämäkulkku", Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Taskinen, Sirpa. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tomperi, Tuukka Piattoeva, Nelli. 2005. Demokraattisten juurten kasvattaminen. Teoksessa Hoikkala, Tommi Sell, Anna. 2008. Nuorisotyötä on tehtävä, Menetelmien perustat rajat ja mahdollisuudet. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Vilka, Hanna. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vinnerljung, Bo. 1996. Fosterbarn som vuxna. Lund studies in social welfare XIII. Lund: Arkivförlag. Teoksessa Saukko, Merja. 2008. ” Se tosiaan vaihtelee se elämänkulku”, Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopain Oy- Juvenes Print.

Sähköinen julkaisu

Ferrel, Finessa. Life after foster care. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.ncsl.org/programs/pubs/slmag/2004/04OctNov_Fostercare.pdf Luettu 01.05.2009.

Lastensuojelun erityisosaamisen keskus.Pesäpuu ry.WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi>. Luettu 15.03.2009.

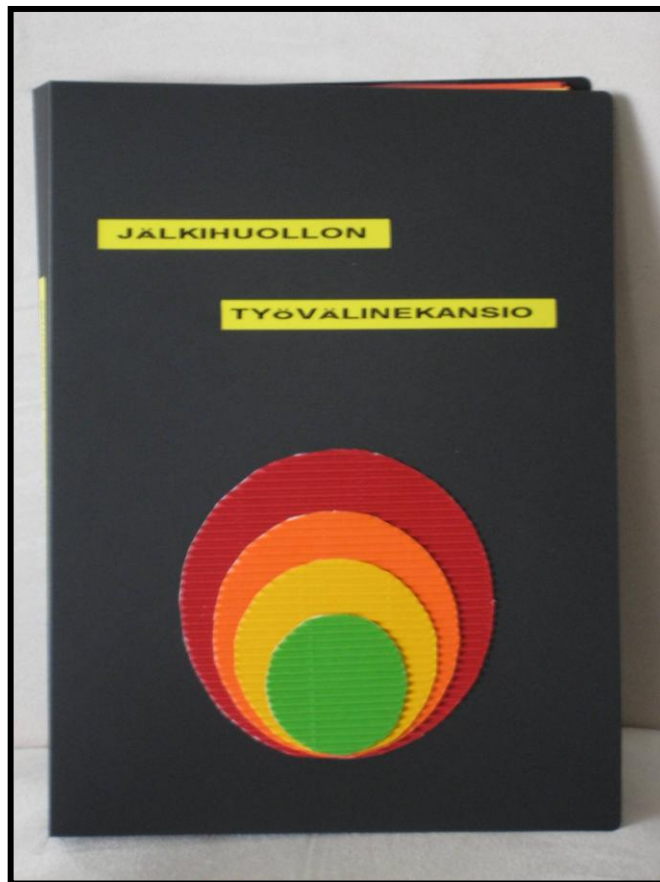
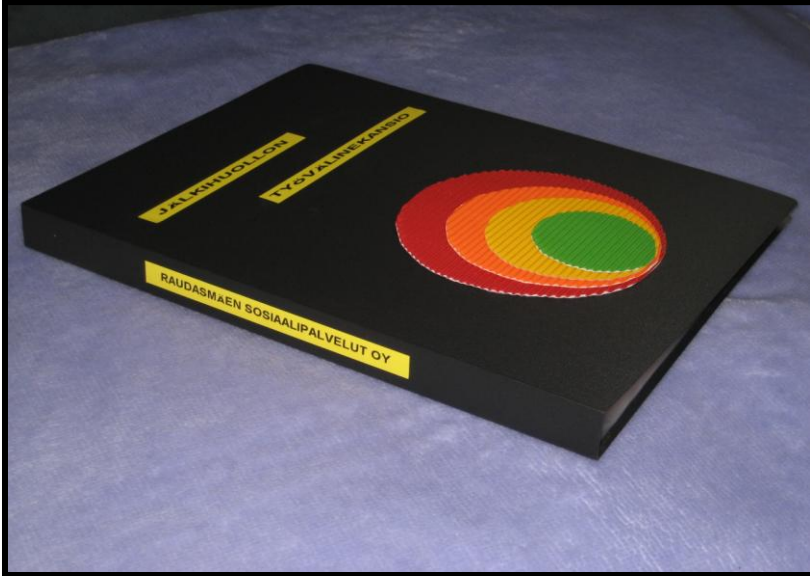
Paniikkihäiriöyhdistys ry. Elä- Elämän Punaista Lankaa Etsimässä. Ryhmien ohjaaminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ela.fi/akatemia/ryhmienohjaaminen.php> Luettu 01.04.2009.

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy. Perhekoti Villamiina. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.villamiina.fi/> Luettu 20.04.2009

Socom, Kaakkois-Suomen Sosiaalialan Osaamiskeskus Oy. Etelä- Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke -2007 (Lappeenranta, Imatra, Joutseno, Taipalsaari). WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/ac67bf1b-0307-40b5-9ce0-d0e1b7ea14b4/Lastensuojelun%20j%C3%A4lkihuoltoty%C3%B6n%20prosessimalli.pdf> Luettu 14.02.2009.

Valtion säädöstietopankki. Lastensuojelulaki, 14§ ja 75§. WWW-dokumentti. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki%20j%C3%A4lkihuolto](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki%20j%C3%A4lkihuolto) Luettu 21.03.2009.

Jälkihuollon työvälinekansio

SISÄLLYS

Itsenäistymisvalmiuksien arviointi

1. Valmisteluvaihe

- Itsenäistyvän nuoren roolikartta
- Aikajana
- Tunne Tyypit- nuorten omat kortit
- Nuoren mind map eli mielikuvakartta
- Kuka minä olen? – harjoitus

2. Siirtymävaihe

- Tunnepyörä
- Arjen seuranta lomakkeet
- Tilannekohtaiset sosiodraamat
- Esitetyt lomakkeet
- Himasta- käsikirja itsenäiseen elämään

3. Tiivistetyn tuen vaihe

- Roolin rakentaminen draaman keinoin
- Maailmani kartta
- Mun Stoori- kortit
- Laulun, tarinan, runon, kuvan tai elokuvan hyödyntäminen

4. Irtaantuminen

- Elämän tärkeät asiat- kortit
- Läheisneuvonpito

ITSENÄISTYMISSVALMIUKSIEN ARVIONTI

Itsenäistymisvalmiuksien arviointia voidaan käyttää yksilötyöskentelyn tukena kaikissa Aikalisä-toimintamallin vaiheissa. Ohjaaja ja nuori täyttävät yhdessä arviointiin kuuluvat kahdeksan osa-alueita siten, että kutakin arvioitavaa aluetta kuvataan laatuympyrään pisteellä niin, että myönteisin arvio on ulkokehällä ja kehitystä vaativa keskellä. Lopuksi pisteet yhdistetään, jolloin muodostuu kuvaprofiili. Muodostuneista kuvaprofiileista tehdään kirjallinen arvio, johon kirjataan positiiviset sekä kehitettävät asiat. Kirjallisen arvion perusteella luodaan lyhyen- ja pitkän aikavälin tavoitteet nuoren itsenäistymispolulle. Tavoitteita voidaan tarvittaessa tarkentaa tai muuttaa. Kuvaprofiileja on mahdollista arvioida myös numeerisin arvoin. (Piiroinen 2000.)

Vastuuttaminen, käytännön asiat sekä itsenäistymisvalmiuksien arviointi kulkevat mukana jokaisessa Aikalisä-toimintamallin vaiheessa. Vastuuttamisella tarkoitetaan sitä, että vastuu nuoren asioiden hoidosta siirretään hiljalleen työntekijältä nuorelle itselleen. Esimerkiksi, jos nuorella on säännöllinen lääkitys, alkaa hän huolehtia lääkkeiden ottamisesta itse. Vastuuttaminen liittyykin läheisesti käytännön asioiden hoitamiseen. Käytännön asioilla puolestaan tarkoitetaan päivittäisten asioiden hoitamista ja arjen pyörittämistä. Tällaisia asioita ovat muun muassa kodinhoitoon, siivoukseen, hygieniaan, ruoanlaittoon ja raha-asioihin liittyvät toimet. Itsenäistymisvalmiuksien arvioinnin avulla puolestaan seurataan nuoren edistymistä tai mahdollista taantumista suhteessa hänen ottamaansa vastuuseen ja käytännönasioiden hoitoon.

Mikä?

Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Miten?

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa voidaan käyttää sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyn tukena. Roolikarttaa voidaan käydä yleisesti läpi jälkihuoltoryhmässä. Lisäksi itsenäistyvän nuoren rooleja voidaan tarvittaessa tarkentaa jokaisen nuoren kohdalla erikseen yksilötyöskentelynä. Nuori merkkää jokaisen roolin kohdalle symbolein onko kyseinen rooli hänen kohdallaan hänen mielestään ylikehittynyt, sopivasti kehittynyt, alikehittynyt, puuttuva vai vääristynyt. Jokaisen roolin kohdalla pohditaan ensin yhdessä suullisesti, että mitä kyseinen rooli tarkoittaa ja millainen olisi roolin ideaalinen toteutuminen.

Miksi?

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on suunniteltu nimenomaan jälkihuoltoon, nuoren itsenäistymisen tukemisen työvälineeksi. Roolikartta on poimittu valmisteluvaiheeseen siksi, että sen avulla voidaan hahmotella nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään. Roolikartan avulla nuorta on helpompi motivoida aikuisuuteen kasvamiseen, sillä nuori reflektoi itseään ja omaa elämäänsä itsenäistyvän nuoren roolien kautta. Roolikartta on oiva työväline herättämään keskustelua nuoren kanssa. Lisäksi sen voi yhdistää erilaisiin työskentelymenetelmiin kuten ratkaisukeskeiseen ajatteluun.

(www.sosiaaliportti.fi)

Mikä?

Aikajana

Miten?

Aikajanaa voidaan käyttää jälkihuollossa yksilötyöskentelyn tukena. Nuori piirtää yksilöhistoriastaan aikajanan, joka alkaa syntymästä ja päättyy nykyhetkeen. Aikajanalle nuori kokoaa niitä elämänsä hetkiä, joita hän itse pitää merkittävänä. Nuori voi piirtää aikajanan myös elämänkaarena, jolloin hän huomioi jo piirrosvaiheessa elämänsä ylä- ja alamäet. Aikajanaa voidaan syventää liittämällä siihen esimerkiksi nuoren vanhoja valokuvia. Yksi keino aikajanan syventämiseen on myös käydä videokuvaamassa nuoren lapsuuden maisemia.

Miksi?

Aikajana on hyvä työväline jälkihuoltotyöhön ja erityisesti valmisteluvaiheeseen. Sen avulla nuori voi hahmottaa sitä, mitä polkua ja millä tavoin hän on tähän päivään kulkenut. Piirtämällä aikajanan omasta elämästään nuori voi muodostaa kuvan henkilökohtaisesta historiastaan. Elämänhistorian tarkastelu aikajanan avulla mahdollistaa konkreettisesti erilaisten riippuvuussuhteiden, tapahtumien sekä käsitteiden avaamisen. Näin täysipainoinen tulevaisuuteen suuntaaminen on mahdollista.

(www.sosiaaliportti.fi; Kemppinen & Rouvinen – Kemppinen 1998.)

Mikä?

Tunne Tyypit- nuorten omat kortit

Miten?

Tunne Tyypit- nuorten omia kortteja voidaan käyttää jälkihuollon työvälineenä niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Kortteja on yhteensä 30 kappaletta. Korttien tarkemmat käyttöohjeet löytyvät korttipakkauksesta. Tunne Tyypit- nuorten omat kortit voit löytää

_____.

Miksi?

Tunne Tyypit- kortit kuvaavat sijoitettujen nuorten kokemusmaailmaa ja soveltuvat siksi hyvin jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kanssa työskentelemiseen valmisteluvaiheessa. Kortteja on testattu, kokeiltu ja kommentoitu nuorten tapaamisissa sekä ryhmissä, joissa sijoitetut nuoret ovat kertoneet millaisia tunteita, tuntemuksia ja mielialoja korteissa tulisi olla. Näin jälkihuoltoon oikeutetun nuoren on helppo samaistua korteissa kuvattuihin tunteisiin, ja sitä kautta käsitellä omia tunteitaan.

(Pesäpuu ry.)

Mikä?

Nuoren mind map eli mielikuvakartta

Miten?

Nuoren mind mapia eli mielikuvakarttaa voidaan työstää niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Mielikuvakartan tarkoituksena on jäsentää epäselvää tai ongelmallista asiaa nuoren elämässä, ja se millaiseksi kartta muodostuu, riippuukin käsiteltävästä asiasta. Nuori voi esimerkiksi pohtia elämänsä eri osa-alueiden tavoitteita joistakin tietyistä näkökulmista käsin. Nuori kirjoittaa tällöin haluamansa tavoitteen piirtämänsä neliön sisään, sekä tavoitteen saavuttamista edellyttämät asiat syyseuraussuhteisesti piirtämiinsä ympyröihin tavoitelaatikon alapuolelle. Näin nuori tulee selkeyttäneeksi itsellensä vielä mahdollisesti epäselvän asian, ja samalla myös löytäneeksi keinoja epäselvän asian ratkaisemiseksi.

Jälkihuoltoryhmässä voidaan ensin yleisesti käydä läpi kuinka mielikuvakarttaa tehdään, ja mitä hyötyä siitä on. Yksilötyöskentelynä nuoren kanssa voidaan näin tehdä hänen itse valitsemaansa asiaa koskeva mind map.

Miksi?

Mielikuvakartta on monikäyttöinen työväline jälkihuoltoon. Valmisteluvaiheessa sitä voi käyttää suunnitteluun, ideoimiseen sekä ongelmanratkaisuun. Mielikuvakartan merkittävänä etuna voidaan pitää sen ei-lineaarisuutta. Se mahdollistaa luovuuden ja loogisuuden yhtäaikaisen toteutumisen. Mielikuvakartan käyttö on parhaimmillaan hauskaa ja käyttäjäänsä motivoivaa. Jälkihuoltotyössä mind mapin piirtäminen auttaa nuorta jäsentämään itse käsiteltävää asiaa, vastuuttaen näin nuorta hänen omista asioistaan.

(Aaltonen ym. 1999.)

Mikä?

Kuka minä olen? - harjoitus

Miten?

Kuka minä olen? – harjoitusta voidaan käyttää työvälineenä sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyssä, mutta se antaa tekijälleen mahdollisesti enemmän ryhmässä. Harjoituksessa jälkihuolto nuorille jaetaan yhdeksän paperin palaa. Nuoret kysyvät itseltään yhdeksän kertaa, kuka minä olen, ja kirjoittavat vastauksen lapulle kääntäen lapun eteenpäin nurin päin. Tämän jälkeen laput asetetaan tärkeysjärjestykseen, käännetään vastaukset esille yksitellen, ja paljastetaan muille jälkihuoltoryhmäläisille omat vastaukset. Vastauksista keskustellaan yhteisesti ryhmässä. Eräs kyseisen harjoituksen tehnyt henkilö sai esimerkiksi vastauksikseen: Pekka, mies, toimittaja, laulaja, maailma ja hengenveto. Harjoituksen voi tehdä myös siten, että ryhmä jaetaan kahden hengen ryhmiin, jolloin jokainen kysyy toisiltaan kolme kertaa: ”Kuka sinä olet?”. Kuka minä olen?-harjoituksen yhteydessä nuoren/nuorten kanssa voidaan myös pohtia millainen minä olen, millainen haluaisin olla ja mitä ajattelen muiden ajattelevan minusta.

Miksi?

Kuka minä olen?-harjoitusta ei ole varsinaisesti suunniteltu jälkihuoltotyöhön, mutta se on erinomainen työväline nuoren itsenäistymisen tukemiseksi. Se soveltuu eritoten valmisteluvaiheeseen, sillä se haastaa nuorta miettimään omaa identiteettiään ja minäkuvaansa. Identiteetin muodostuessa nuori alkaa etsiä omaa itseään, valmistautuen näin aikuisuuteen.

(Kauppila 2005.)

Mikä?

Tunnepyörä

Miten?

Tunnepyörää voidaan hyödyntää niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Tunnepyörä on värikkäistä kankaista ommeltu pyöreä matto, jossa on 12 eri tunnesektoria. Jokaisessa sektorissa on tasku tunnekorttia varten. Tunnekortteja on 20 kappaletta. Tunnepyörän tarkemmat käyttöohjeet löytyvät pakkauksesta. Tunnepyörän voit löytää _____.

Tunnepyörää voi käyttää esimerkiksi seuraavasti: jälkihuollon työntekijä luettelee nuoren elämään liittyviä teemoja, kuten yksinäisyys, täysi-ikäisyys tai vaikkapa asuminen. Jokaisen teeman kohdalla nuori valitsee ympyrän sektoreissa olevista tunteista sen, joka parhaiten kuvaa sanan herättämää tunnetta nuorella. Nuori voi halutessaan valita useampiakin tunteita. Työntekijä kirjaa nuoren teemoihin liittämät tunteet ylös, jonka jälkeen työntekijä ja nuori voivat yhdessä keskustella nuoren tunteista ja elämäntilanteesta. Nuoren esiin nostamia tunteita voidaan jatkotyöstä esimerkiksi piirtämällä tai maalaamalla. Ryhmässä tunnepyörän käyttöä voi soveltaa muun muassa ryhmäkerran aloitukseen ja lopetukseen, peilaamalla nuorten juuri sen hetkisiä tunteita ryhmätilannetta koskien.

Miksi?

Tunnepyörä on hyvä työväline jälkihuollossa, sillä se tukee nuorta siirtymävaiheen aiheuttamassa elämänmuutoksessa. Tunnepyörä auttaa nuorta ymmärtämään ja ilmaisemaan erilaisia tunteita, rohkaisten samalla myös jakamaan niitä muiden kanssa. Oppiessaan tunnistamaan tunteitaan, ja hyväksyessään ne osaksi omaa minuuttaan, nuori voi löytää uusia selviytymiskeinoja ja näin lisätä elämäntilanteensa. Omillaan pärjäämisen ja yksinäisyyden sietämisen edellytyksenä on, että nuori on kosketuksissa itsensä kanssa emotionaalisesti ja kokee olevansa eheä tai eheytyvässä.

(www.sosiaaliportti.fi)

Mikä?

Arjen seurantalomakkeet

Miten?

Arjen seurantalomakkeita voidaan käyttää yksilötyöskentelyn tukena. Mikäli jälkihuollon työntekijä tai itsenäistynyt nuori itse huomaa, että nuorella on ongelmia esimerkiksi rahankäytössä, opastaa työntekijä nuorta rahankäytön seurantalomakkeen käyttämiseen. Nuoren kanssa yhdessä käydään läpi kuinka seurantalomaketta täytetään, ja määritellään täsmällisesti kuinka kauan seuranta-aikaa aiotaan tehdä. Seuranta-aika päättyttyä nuori ja työntekijä keskustelevat yhdessä lomakkeen ilmentämistä ”tuloksista”, ja analysoivat niitä. Esimerkiksi: ”Viikolla 4 olet käyttänyt 30 euroa makeisten ja sipsien ostamiseen...” ja niin edelleen.

Miksi?

Arjen seurantalomakkeet toimivat käyttökelpoisina työvälineinä jälkihuollon aikana eritoten siirtymävaiheessa. Tällöin nuori alkaa totutella omatoimiseen arjesta ja käytännön asioista huolehtimiseen. Nuoren vastuun lisääntyminen saattaa olla nuorelle yllättävän vaikeaa, eivätkä esimerkiksi päivä- ja viikkorytmi tai rutiinit muotoudu hetkessä. Seurantalomakkeiden avulla nuoren arjen sujumiseen, rytmittämiseen ja hoitamiseen liittyvät puutteet ovat helpommin hahmotettavissa. Muun muassa lepäämisen seuranta lomaketta käyttämällä nuorelle konkretisoituu se, kuinka paljon hän käyttää aikaa lepäämiseen, ja onko käytetty aikamäärä ollut selvästi liiallinen, sopiva vai liian vähäinen.

(Leskinen 2009.)

Mikä?

Tilannekohtaiset sosiodraamat

Miten?

Tilannekohtaisia sosiodraamoja voidaan käyttää ryhmätyöskentelyn tukena. Tilannekohtaisten sosiodraamojen avulla kuiva harjoitellaan käytännön todellisia asiointitilanteita, kuten virastoissa asiointia. Ensin jälkihuoltoryhmäläiset päättävät yhdessä, minkä asiointitilanteen he haluavat käydä läpi näytellen. Ryhmäläiset määrittelevät yhdessä, minkä asian hoitoa tilanne koskee ja, missä virastossa se hoidetaan. Tämän jälkeen valitaan näyteltävät roolit. Esimerkiksi, jos hoidettava asia on opintotuen hakeminen KELAlta, voi ohjaaja olla KELAn virkailija ja kukin ryhmäläinen vuorollaan opintotuen hakija. Kun tilanne on näytelty, pohditaan yhdessä miten tilanne meni, mitä olisi voitu tehdä toisin, ja miten tilanteessa olisi järkevää toimia.

Miksi?

Sosiodraama on melko vähän käytetty, mutta varsin hyvä menetelmä ilmaisun ja sosiaalisten taitojen oppimiseen sekä opettamiseen. Menetelmää on käytetty paljon erilaisten tilanteiden ja tapahtumien demonstroimiseen. Sosiodraama kehittää monin tavoin nuoren persoonallisia kykyjä. Samalla se auttaa nuorta hankkimaan vuorovaikutustaitoja sekä vähentää esiintymisjännitystä arkipäivän tilanteissa. Tilannekohtaisen sosiodraaman käyttäminen jälkihuollon työvälineenä on perusteltua siksi, että se antaa nuorelle eväitä sosiaaliseen kanssakäymiseen. Sosiaaliset taidot ovat välttämättömiä siirtymävaiheen elämänmuutoksesta selviämisessä.

(Kauppila 2005.)

Mikä?

Esitötetyt lomakkeet

Miten?

Esitötettyjä lomakkeita voidaan hyödyntää niin yksilö- kuin ryhmätöskentelyssäkin. Nuorten kanssa voidaan ensin käydä yleisesti jälkihuoltoryhmässä läpi sellaisia lomakkeita, joihin itsenäistyvät nuoret törmäävät mitä todennäköisimmin tulevaisuudessa. Tällaisia lomakkeita voivat olla esimerkiksi opintotuki- ja toimeentulohakemukset. Työskentelyä voidaan myöhemmin jatkaa tarkemmin yksilötasolla, kun lomakkeen täyttäminen tulee oikeasti ajankohtaiseksi. Tällöin nuoren kanssa käydään ohjaajan esitötettyä mallilomake yksityiskohtaisesti läpi, jonka jälkeen nuorelle annetaan mahdollisuus täyttää vastaava lomake itsenäisesti. Esimerkiksi, kun nuori muuttaa, käydään hänen kanssaan yhdessä läpi esitötetty mallilomake, jonka jälkeen nuori voi täyttää varsinaisen muuttoilmoituksen itse. Nuorelle voidaan antaa jälkihuollon aikana kopiot esitötetyistä lomakkeista, jolloin hän voi hyödyntää niitä myöhemmässä elämässään. Esitötettyjen lomakkeiden kansion voit löytää_____.

Miksi?

Jälkihuollon työvälineenä esitötetyt lomakkeet ovat hyödyllisiä tuettaessa nuoren omatoimista arjessa selviytymistä. Esitötettyjen lomakkeiden läpikäyminen yksilö- ja ryhmätasolla tukee kolmatta siirtymävaiheen työvälinettä, tilannekohtaisten sosiodraamojen läpikäyntiä.

Mikä?

Himasta- käsikirja itsenäiseen elämään

Miten?

Himasta- kirjaa voidaan hyödyntää niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Kirjan esittelemine nuorille on ohjaajan tehtävä. Ryhmässä käsikirja voi toimia ikään kuin tietopankkina sen kattavan ja laajan itsenäistymistä koskevan sisällön vuoksi. Ohjaaja voi käyttää kirjaa apuna sellaisissa tilanteissa, joissa nuoret esittävät spontaaneja kysymyksiä itsenäistymiseen liittyen. Tällöin käsikirja toimii ryhmässä ohjaajan taustatukena. Yksittäinen nuori puolestaan voi hyödyntää Himasta- kirjaa lainaamalla sitä esimerkiksi silloin, kun hän haluaa tietää miten valmistaa halpaa, mutta terveellistä ja hyvää ruokaa.

Miksi?

Himasta- kirja on kohdennettu kaikille itsenäistyville nuorille, minkä vuoksi se onkin loistava jälkihuollon työväline. Siirtymävaiheessa se voi todellakin toimia tietokäsikirjana nuoren elämänmuutokseen liittyvissä kysymyksissä. Himasta-kirja sisältää käytännön läheisiä neuvoja ja muita omaan itsenäiseen suoriutumiseen liittyviä aihekokonaisuuksia, kuten talous ja ruoanlaitto. Lisäksi se auttaa nuorta mallintamaan toimintaansa erinomaisten käytännön esimerkkien johdattamana.

(Pitkänen 2004.)

Mikä? Roolin rakentaminen draaman keinoin

Miten? Roolin rakentamista draaman keinoin- työvälinettä voidaan käyttää ryhmätyöskentelyn tukena. Ideana on keksiä yhdessä fiktiivinen henkilö, jolle luodaan identiteetti, mielenkiinnon kohteet yms. Ohjaaja tai jälkihuoltoryhmäläiset leikkaavat ensin lehdestä ihmisen kuvan tai piirtävät sen itse. Ryhmäläiset valitsevat seuraavaksi teeman, joka rakennetaan hahmon ympärille (esimerkiksi itsenäistynyt nuori). Tehtävää työstetään mielikuvakartan tavoin ja apuna voidaan käyttää vaikkapa fläppitaulua. Hahmon ympärille kirjoitetaan roolihenkilön nimi, ikä, luonteen piirteet, harrastukset, perhesuhteet, lähimmät ystävät ja mahdollinen ammatti tai työnkuva. Rooliin voidaan sisällyttää muitakin ryhmäläisten fiktiivisestä henkilöstä keksimiä asioita kuten, unelmat, arvot, asenteet ja tulevaisuus. Roolin rakennuttua fiktiiviseksi henkilöksi, jolla on elämänsisältöä ja –tarina, aloitetaan yhdessä ryhmäläisten kanssa pohtimaan henkilön elämää, siinä olevia hyviä ja huonoja asioita sekä henkilön tulevaisuutta. Mikäli ryhmäläiset ovat kuvanneet roolihenkilön elämässä olevan esimerkiksi alkoholismia, lähdetään yhdessä ryhmässä purkamaan sitä, kuinka roolihenkilö voisi selviytyä tästä tai saada itselleen apua.

Miksi? Roolin rakentaminen draaman keinoin- työväline on hyvä jälkihuollon työväline. Sen, ja oikein kohdennetun teeman avulla, nuorten on mahdollista ikään kuin ulkoistaa oma elämänsä johonkin toiseen henkilöön. Tämän kautta nuorten on helpompi hahmottaa omaa elämänvaihettaan sekä käsitellä elämäänsä ja siinä tapahtuvia asioita. Kun nuoret esimerkiksi pohtivat ”Paavon” asumiseen tai yksinäisyyteen liittyviä ongelmia, he saattavat oivaltaa itse ratkaisun omiinsa. Tiivistetyn tuen vaiheessa tämä kyseinen työväline on hyvä siksi, että sen avulla voidaan elämäkerronnallisesti ja tiivistetysti kerrata mitä on tapahtunut tähän saakka, mutta samalla myös suuntautua tulevaan.

(Laukka & Mönkkönen 2007.)

Mikä?

Maailmani kartta

Miten?

Maailmani karttaa voidaan käyttää yksilötyöskentelyn tukena. Karttaan kuuluu neljä eriväristä ja –muotoista tarraa helpottamaan työskentelyä. Nuorta pyydetään valitsemaan tarroja, jotka kuvaavat ihmisiä hänen elämässään. Nuori saa itse antaa merkityksen valitsemansa tarran muodolle. Valittuihin tarroihin kiinnitetään henkilöiden nimet ja ne liimataan karttaan. Nuoren lähellä olevat ihmiset voidaan liimata lähelle kartan keskellä olevaa nuorta ja etäisemmät ihmiset etäämmälle nuoresta. Tämän jälkeen nuorta voi pyytää miettimään, millainen suhde nuorella on eri henkilöihin. Suhdetta kuvaamaan piirretään erilaisia viivoja (esimerkiksi hyvä suhde, katkennut suhde, pelottava suhde, hankala suhde). Vaihtoehtoisesti nuoren suhdetta verkostonsa ihmisiin voidaan kuvata esimerkiksi Tunnepyörään kuuluvien tunnekorttien avulla (minkä kortin nuori valitsee isälleen/äidilleen?). Lopuksi karttaa tarkastellaan yhdessä. Nuori voi kertoa ympärillään olevista ihmisistä kartan avulla ja aikuinen voi aktiivisesti kuunnella ja esittää kysymyksiä. Maailmani kartta-työvälineen voit löytää_____.

Miksi?

Nuorten on usein vaikeaa ilmaista itseään pelkästään puhumalla. Maailmani kartta on suunniteltu synnyttämään vuorovaikutusta, auttamaan nuorta puhumaan ihmissuhteistaan, hahmottamaan nuoren ympärillä olevaa verkostoa sekä voimavaroja. Maailmani kartta havainnollistaa ja konkretisoi nuoren verkostoa. Tätä kautta nuoren oma kertomus itsestään ja ihmissuhteistaan mahdollistuu. Karttaa tehtäessä kartoitetaan samalla jälkihuoltoon oikeutetun nuoren tämän hetkistä elämäntilannetta. Maailmani kartta-työväline on hyvä jälkihuollon työväline tiivistetyn tuen vaiheeseen, koska se pohjustaa edessä oleva irtaantumista.

(www.sosiaaliportti.fi; Pesäpuu ry.)

Mikä?

Mun Stoori- kortit

Miten?

Mun Stoori- kortteja voidaan käyttää jälkihuollon työvälineenä niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Kortteja yhteensä 32 kappaletta. Korttien tarkemmat käyttöohjeet löytyvät korttipakkauksesta. Mun Stoori- kortit voit löytää

Miksi?

Mun Stoori- kortit ovat hyvä työväline jälkihuollossa, varsinkin tiivistetyn tuen vaiheessa. Tiivistetyn tuen vaiheessa keskitytään jo nuorella olevien voimavarojen avulla, hänellä vielä olevien puutteiden ja heikkouksien korjaamiseen. Kortit antavatkin nuorelle mahdollisuuden reflektoida omia toimintatapojaan, valintojaan ja arvojaan, lisäten näin nuoren omaa itseymmärrystä. Lisäksi kortit tarjoavat työvälineen nuoren omien tunteiden ja ajatuksien peilaamiseen. Ryhmässä Mun Stoori- kortteja voidaan käyttää herättämään vuorovaikutusta.

(Pesäpuu ry.)

Mikä?

Laulun, runon, kuvan tai elokuvan hyödyntäminen

Miten?

Laulua/tarinaa/runoa/kuvaa/elokuvaa voidaan hyödyntää niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Ohjaaja etsii tarkoitusta varten sopivan taiteellisen tuotoksen, ja analysoi sitä yhdessä nuoren kanssa keskustelemalla siitä ja pohtimalla sitä. Esimerkiksi, mietitään yhdessä mitä runon kirjoittaja on tarkoittanut kirjoittaessaan seuraavasti:

”...yrittää pysyä tuulen matkassa
vaikka on niin pieni ja hento
Elämä kuljettaa kuten tuuli
Heittäen sinne tänne
pientä kulkijaa...”

Analysoinnin jälkeen ohjaaja auttaa nuorta reflektoimaan tuotoksen antia omaan elämäänsä, tukien näin nuorta esimerkiksi vaikean elämäntilanteen läpikäymisessä. Ohjaaja voi hyödyntää valitsemaansa taiteellista tuotosta myös jälkihuoltoryhmän senkertaiseen teemaan liittyen, jolloin tuotosta ja sen analysointia voidaan käyttää teeman käsittelemisessä ja syventämisessä. Nuori voi halutessaan tuottaa laulun/tarinan/runon/kuvan myös itse, jolloin nuori saa uudella tavalla purkaa tunteitaan ja ilmaista itseään.

Miksi?

Taiteellisen tuotoksen analysoiminen tai itse tuottaminen on erinomainen jälkihuollon työväline. Tiivistetyn tuen vaiheessa sen merkitys nuorelle on voimauttava, ja sen tarkoituksena on tuoda esille nuoren jo olemassa olevia voimavaroja sekä entisestään lisätä niitä. Näin nuoren kyky vastata kehitystarpeisiin ja haasteisiin kasvaa.

Mikä?

Elämän tärkeät asiat- kortit

Miten?

Elämän tärkeät asiat- kortteja voidaan hyödyntää jälkihuollon työvälineenä niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Kortteja on yhteensä 36 kappaletta. Korttien tarkemmat käyttöohjeet löytyvät korttipakkauksesta. Elämän tärkeät asiat- kortit voit löytää _____.

Miksi?

Elämän tärkeät asiat- kortit ovat hyvä jälkihuollon työväline erityisesti jälkihuollosta irtaantumisen tullessa ajankohtaiseksi. Kortit toimivat nuoren keinona hänen voimavarojensa hahmottamisessa ja vahvistamisessa. Kun nuori muuttaa tutusta elinympäristöstään, nuorella on hyvä olla tieto siitä, että hänenkin elämästään todella löytyy tärkeitä, voimavaroja antavia asioita. Tieto tästä voi parhaimmassa tapauksessa kantaa nuorta aikuiselämässä vaikeidenkin asioiden yli.

(Pesäpuu ry.)

Mikä?

Läheisneuvonpito

Miten?

Sosiaalityöntekijän sijasta myös jälkihuollon työntekijä voi ehdottaa läheisneuvonpidon järjestämistä, kun nuoren irtaantuminen jälkihuollosta tulee ajankohtaiseksi. Hän voi toimia myös läheisneuvonpidon koollekutsujana. Läheisneuvonpidossa jälkihuollon työntekijä sekä muut asiantuntijat ja viranomaiset kertovat läheisverkostolle omat tietonsa sekä tukimahdollisuuteensa nuoreen liittyen ja päinvastoin. Nuoren oma läheisneuvonpitoa varten nimetty avustaja huolehtii siitä, että nuori tulee myös kuulluksi. Läheisneuvonpito koostuu kolmesta vaiheesta: valmisteluvaiheesta, läheisneuvonpitokokouksesta ja seurantavaiheesta. Läheisneuvonpitokokous puolestaan sisältää seuraavat vaiheet: tiedonantovaihe, läheisten keskinäinen neuvonpito sekä suunnitelman esittäminen ja hyväksymisestä päättäminen.

Tarkemmat ohjeet läheisneuvonpidosta ovat ohessa.

Miksi?

Lastensuojelulaki korostaa lapsen ja nuoren läheisverkoston kanssa työskentelyn tärkeyttä, minkä vuoksi läheisneuvonpito on oleellinen työväline myös jälkihuollossa. Läheisneuvonpito ei ole vain strukturoitu työmenetelmä, vaan se on myös ja erityisesti asennoitumisen tapa. Läheisverkoston rooli on erityisen tärkeää huomioida avohuollon tukitoimia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Nuoren oman perheen lisäksi sukulaisilla ja muilla läheisillä voi olla voimavaroja nuoren tukemiseksi sekä halua tukea nuorta ja hänen perhettään. Läheisneuvonpito on irtaantumisvaiheessa sen vuoksi, että kyseinen vaihe painottuu nuoren tukemiseen verkostojen rakentamisessa. Tämä tarkoittaa nuoren elämässä olevan sosiaalisen verkoston osallistamista, mutta myös nuoren tukemista yhteiskunnan jäsenyyteen.

(Laaksonen 2004.)